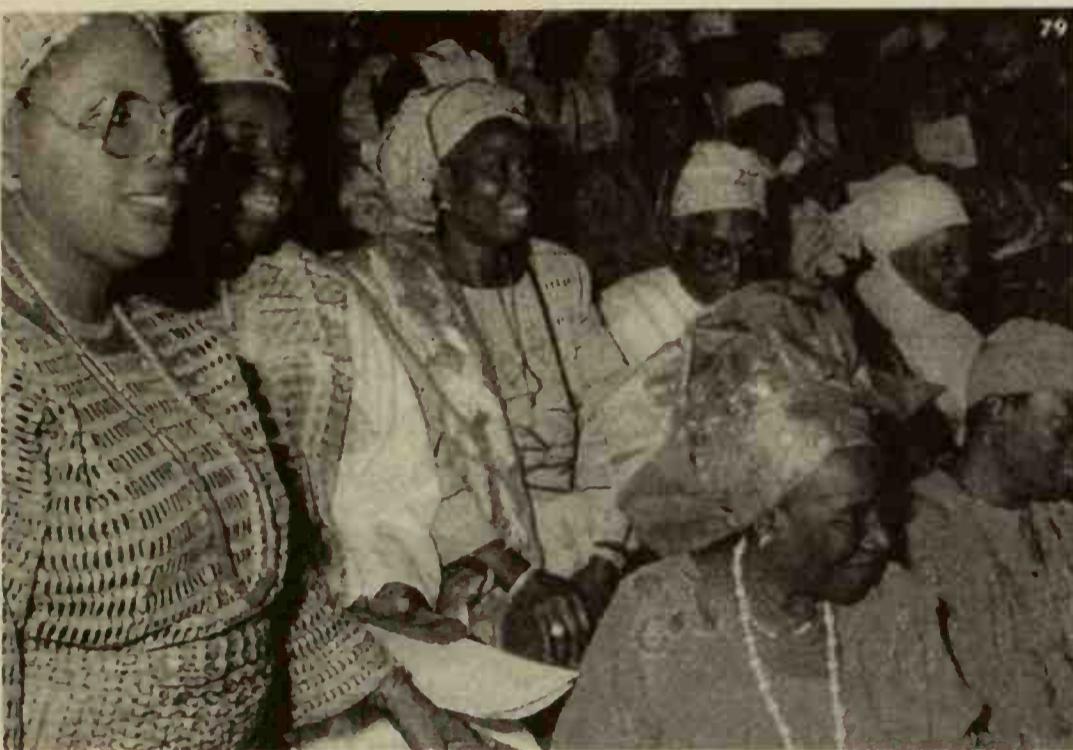

ISÉ SÍSE 4

Se àpèjúwe àwọn èniyàn tí ó wà nínú àwòrán yíí:

ÀṢÀ: Sísanra (*Being Fat*)

It is very rare for a typical Yoruba woman to complain of being fat. The idea of purposely losing weight to look slimmer is foreign to Yoruba women. Most Yoruba men and in general most Nigerian men prefer to marry women that are plump. For a woman to be slim is an indication of not eating properly or of not eating enough. Such women are encouraged to eat more to gain weight. Therefore if the Yoruba say that someone is fat (*sanra*) such an expression is not derogatory at all. To be called slim (*tínínrín*) can be derogatory.

Most fat women are regarded as being rich and having plenty of money to buy fresh fish to eat (*eja ọbòkún*). **Ọbòkún** is also the slang word for Mercedes Benz, which most rich women drive in Nigeria. However, "to be fat" in the Nigerian or Yoruba context is different from "being blubbery."

Men, on the other hand, can be slim, thin, fat, or blubbery and they will still find a woman to marry them if they have money.

ISÉ SÍSE 5

IBÉRÈ

1. Is "being fat" derogatory in your culture or not?
2. How do men and women react towards "being fat" in your culture?

GÍRÁMÀ

The verb to be: jé

1. Jé is another form of the verb *to be* in Yorùbá. It functions like ni. Compare the following:

Olú ni àbúrò mi. } *Olu is my younger sibling.*
Olú jé àbúrò mi. } *Olu is my younger sibling.*

2. When you are talking about somebody's profession, you can use either ni or jé.

Bàbá mi ni dódítà. } *My father is a doctor.*
Bàbá mi jé dódítà. } *My father is a doctor.*

3. When describing people's personality, it is more appropriate to use jé.

Bàbá mi jé oníwà rere.	<i>My father has a good attitude.</i>
Dayò jé oníjágídíjágón	<i>Dayo is a violent person.</i>

Olú jé ọlogbón.	<i>Olu is a wise person.</i>
------------------------	------------------------------

It is also okay to use ni in the above sentences, but it will mostly be in response to a question, Ta ni...?

4. The major difference between ni and jé is in their negative forms.

Olú ni ọré mi.	<i>Olu is my friend.</i>
Olú kó ni ọré mi.	<i>Olu is not my friend.</i>

Bàbá mi jé dódítà.	<i>My father is a doctor.</i>
Bàbá mi kí í ẹ́ dódítà.	<i>My father is not a doctor.</i>

The negative of jé is kí í ẹ́, whereas the negative of ni is kó ni.

5. Another major difference between **ni** and **jé** is in the type of subject pronouns they take.

Mo/Èmi jé dókítà.
Èmi ni dókítà.

6. Never use a regular subject pronoun with **ni**. It takes only a noun or an emphatic subject pronoun.

Adjectives and Adjectival Verbs

1. Adjectives are used to describe nouns and pronouns.

2. Most Yoruba adjectives are derived from their verbal counterpart. Compare the following.

Olú ga   *Olu is tall.*
Olú jé ènìyàn gíga.   *Olu is a tall person.*

Tópé tóbi.   *Tope is big.*
Tópé jé obìnrin titóbi.   *Tope is a big woman.*

Other adjectives in this category are:

burú/búburú *to be small/small*
kúrú/kúkúrú *to be short/short*

3. There are some adjectives that are the same as their verbal form. Color terms belong to this group of adjectives.

Adé dudu.   *Ade is dark.*
Adé jé ènìyàn dudu.   *Ade is a dark person.*

Ìwé mi fúnfún.   *My book is white.*
Mo ní ìwé fúnfún.   *I have a white book.*

Other adjectives in this category are:

tuntun	<i>new/ to be new</i>
tutù	<i>cold/ to be cold</i>
pupa	<i>red/fair/ to be red</i>

4. Some nouns also function as adjectives.

Alágbará ni Túndé.   *Túndé is a strong person.*
Túndé jé alágbará ènìyàn. } *Túndé is a strong person.*

- Arèwà obìnrin ni.** *She is a beautiful woman.*
Àpà ni. *He is foolish.*
Ologbón èniyàn ni. *She is a wise person.*

Vocabulary of Description

le	tàbí	rò	to be tough/difficult or to be easy
ga	tàbí	kúrú	to be tall or to be short
sanra	tàbí	tínínrín	to be fat or to be slim/thin
tóbí	tàbí	kéré	to be big or to be small
olówó	tàbí	akúséé	a rich man or a pauper
òṣìṣé	tàbí	òlé	a hard working person or a lazy person
aláàánú	tàbí	aláiáàánú	a merciful person or a merciless person
onínúrere	tàbí	ìkà	a kind person or a wicked person
ológbón	tàbí	àpà	a wise person or a foolish person
òré tòótó	tàbí	òdàlè	a faithful friend or a traitor
èniyàn búburú	tàbí	èniyàn rere	a bad person or a good person
èniyàn pélé	tàbí	oníjágídíjágán	a gentle person or a violent person
onírèlè	tàbí	onígbérágá	a humble person or a proud person
onísùúrù	tàbí	oníwàràwàrà	a patient person or an impatient person
òkánjúwà	tàbí	onítèélórùn	a greedy person or a contented person

5. Adjectival verbs can also be modified by adverbs.

púpò	tó	díè	gan an ni	ju	rará
a lot	enough	a little bit	a lot/very	too much	at all

- Olú kò ga tó.** *Olu is not tall enough.*
Tópé sanra jù. *Topé is too fat.*
Ayò ga gan an ni. *Ayo is very tall.*
Bósè kò pupa rará. *Bose is not fair (in complexion) at all.*

6. Notice that **rará** is always used in a negative sentence.

N kò féràn adié rará. *I don't like chickens at all.*

ISE SÍSE 6

Béè ni (*It is so!*) Read the description of the following people and then say what they are not like, using the appropriate forms of the adjectives with opposite meanings.

ÀPEERE: Dúpé pupa
- Kò dudú!

1. Ògbéni Àjáyí jé ènìyàn búburú.
2. Adé sanra.
3. Títí àti Tópé jé àpà.
4. Mo ga.
5. O jé oníwà pèlé.
6. Òlé ni ìwo àti Túnjí.
7. Onínúrere ni Arábìnrin Sàndà.
8. Kémi jé áláàánú.
9. Sèyí jé òré tòótó.
10. Olówó ni Kúnlé.

ISE SÍSE 7

Jíjòra (*resemblances*): The following people have relatives and acquaintances with similar personality traits. Express this according to the model.

ÀPEERE: Olú burú. (àwon òré)
- Óní àwon òré búburú.

1. Olúkó mi pupa. (ègbón)
2. Oko Adé ga. (màmá)
3. Túnjí dárá. (bàbá)
4. Délé àti Tópé sanra. (ègbón)
5. Dúpé kúrú. (màmá màmá)
6. Bíódun kéré. (bàbá màmá)
7. Ògbéni Sànyà tínínrín. (màmá)
8. Òré Olú dudú. (ègbón màmá)

ISE SÍSE 8

Báwo ni ó se ga tó? (*How tall is he?*) Use the scale on the following page to describe your physical characteristics.

díè	gan an ni	rará

ÀPEERE: **ga** - N kò ga rará.
sanra - Mo sanra díè.

1. tínínrín	5. pupa
2. kúrú	6. dídú
3. tóbi	7. ga
4. kéré	8. sanra

ISÉ SÍSE 9

Kí l'o rò? (*What do you think?*) Use the following adjectives to describe the famous people listed below:

alágídí	ènìyàn rere	olóbón
oníwà pélé	ènìyàn búburú	àpà
òsísé	aláàánú	òdàlè
oníyèyé	onísùúrù	òkánjúwà
oníjágídíjágán		

ÀPEERE: President Clinton
-Òsísé ni wón. Wọn kí í se alágídí.

1. Donald Trump	6. Geraldine Ferraro
2. Mike Dukakis	7. Michael Jackson
3. Jesse Jackson	8. Faye Dunaway
4. Queen Elizabeth	9. Mikail Gorbachev
5. Sylvester Stallone	10. Arnold Schwarzenegger

ISÉ SÍSE 10

In pairs: Using five of the adjectives you have learned so far, describe yourself to your partner. Your partner will describe you to the rest of the class.

ISÉ SÍSE 11

In pairs: Choose one of your friends and describe his/her personal traits to your partner. Your partner will do the same thing about his/her friend.

ISÉ SÍSE 12

In pairs: Tell your partner the personal traits of people that you like and the personal traits of those that you don't like. Your partner will present what you tell him/her to the class.

ISÉ SÍSE 13

Okó rere! Choosing one of the real people mentioned below, tell the class what you think their personal traits should be.

ÀPEERE: Okó rere

-Okó rere gbódò jé onísùúrù, aláàánú -----.

1. ọmọ rere
2. iyàwó rere
3. àna (in-law) rere
4. akékòó rere
5. olùkó rere

Náà and Tún

1. Both **náà** and **tún** can be translated as 'also' in English, but only **náà** can mean 'too' in English.
2. **Náà** is used to mean 'also/too' when you are talking about something that two or more people do or have in common.

Mo ni okò, Dúpé náà ni okò. *I have a car; Dupé too has a car.*

Màmá mi ga, èmi náà ga. *My mother is tall; I am tall too.*

3. **Tún**, on the other hand, is used when talking about two or more things that one person does or has.

Mo je bùrédì, mo sì tún je eyin. *I ate bread, and I also ate eggs.*

Tóyìn lọ sí Èkó. Ó tún lọ sí Ìbàdàn. *Toyin went to Lagos. He also went to Ibadan.*

4. Only emphatic subject pronouns can be used with **náà**.

Èmi náà sùn. *I slept also.*

Mo jeun, iwo náà jeun. *I ate and you ate too.*

5. Either emphatic or regular subject pronouns can be used with tún.

Mo féràn bùrédì, mo tún féràn eyin. *I love bread and I also love eggs.*

Èmi lò, èmi tún padà wá. *I went and I came back.*

6. Both náà and tún can occur in the same sentence.

Olú sùn, èmi náà tún sùn. *Olu slept and I slept too.*
(lit. *Olu slept, I also slept too.*)

ISÉ SÍSE 14

Say that these people share the same personality trait.

ÀPEERE: Olú jé oníwàpèlé. Túnjí nkó?
- Òun náà jé oníwàpèlé. Onírèlè ni Dúpé. Sànyà nkó?
- Onírèlè ni Sànyà náà.

1. Adé burú gan an ni. Tolú nkó?
2. Onírèlè ni Yòmí. Bósè nkó?
3. Kúnlé kì í se òkánjúwà. Dayò nkó?
4. Òdàlè ni Rèmí. Adé nkó?
5. Òsìsé kó ni Omidan Òjó. Oníjó nkó?
6. Èbùn jé ologbón. Ìwo nkó?
7. Aláàánú ni Kúnlé. Èmi àti Tolú nkó?
8. Oníwàpèlé ni èmi. Ìwo àti Tolú nkó?
9. Dayò jé oníjágídíjágán. Èyin nkó?
10. Oníyèyé ni yín. Èmi nkó?

ISÉ SÍSE 15

O tún sanra. Using at least three of the following adjectives, give a description of someone you know. Your sentences may be affirmative or negative.

sanra	kúrú	kéré
pupa	ga	tóbi
tínínrín	dúdú	rí rubutu (<i>to be roundish</i>)

ÀPEERE: Sèyí ga, ó pupa, kó sì tún sanra.

DIALOGUE

Dúpé àti Títí ní sòrò nípa olùkó èdè Jámáànì won.

Dúpé:	Kí ni orúkọ olùkó èdè Jámáànì re.
Títí:	Orúkọ won ni Òjògbón Schmidt.
Dúpé:	Sé ọmo ìlú Jámáànì ni wón?
Títí:	Ó tì, wón kì í se ọmo ìlú Jámáànì. Ọmo ìlú Hóláñdì ni wón.
How is he?	Dúpé: Báwo ni wón se rí?
And yours?	Títí: Wón le gan an ni. Sùgbón èniyàn rere ni wón. Mo féràn won púpò.
because	Dúpé: Húùn! Mo kóriíra èdè Jámáànì nítorí olùkó mi. Ó ti burú jù.
You're lucky!/next year	O s'oríire! N kò ro pé mo máa kó èdè Jámáànì ní ọdún tí o n bò.
by God's grace	Ó dàbò, mo máa rí e lóla lágbára Olórún .

ISÉ SÍSE 16

Dáhùn àwọn ibéèrè wònyí

1. Sé ọmo ìlú Jámáànì ni olùkó Títí?
2. Sé apèjúwe Òjògbón Schmidt?
3. Ta ni Òjògbón Schmidt?
4. Sé Dúpé féràn láti kó èdè Jámáànì?
5. Sé àpèjúwe olùkó Dúpé?

PRONUNCIATION AND TONES

The Consonants /ṣ/ and /s/

1. The consonant **ṣ** is similar to the sound represented as ‘sh’ in English, while the consonant **s** is pronounced in a manner similar to the ‘s’ sound in English.

s	ṣ	s	ṣ
èsè	sin	esè	leg
osù	month	sùn	to sleep
seré	to play	sáré	to run
òsó	wealth	sòrò	to talk

ISÉ SÍSE 17

TONE PRACTICE: [re mi] and [do re]

- The tone patterns [re mi] and [do re] are difficult to differentiate. It is very easy to take one for the other. The reason is that the pitch range between [re mi] and [do re] is exactly the same.
- Repeat the following after your teacher to learn the difference between the two patterns.

[do re]

[re mi]

íwo	<i>you</i>	ilé	<i>house</i>
èyin	<i>you (pl.)</i>	isé	<i>work</i>
àwa	<i>we</i>	ekún	<i>cry</i>
èmi	<i>I</i>	abó	<i>bowl</i>
òun	<i>he/she/it</i>	apá	<i>arm</i>
àwọn	<i>they</i>	egbé	<i>club</i>
òbo	<i>monkey</i>	inú	<i>stomach</i>
òlé	<i>a lazy person</i>	imú	<i>nose</i>
ère	<i>idol</i>	ewé	<i>leaf</i>
ògo	<i>glory</i>	ojú	<i>eyes</i>
obé	<i>knife</i>	otí	<i>wine</i>

VOCABULARY

NOUNS

aláàánù	<i>a merciful person</i>
alágídí	<i>a stubborn person</i>
alágbára	<i>a strong person</i>
àpà	<i>a foolish person</i>
arewà	<i>a beautiful person</i>
awun	<i>a stingy person</i>
dókítà	<i>doctor</i>
èniyàn	<i>person</i>
èniyàn gíga	<i>a tall person</i>
èniyàn rere	<i>a good person</i>
obìnrin titóbi	<i>a big woman</i>
olówó	<i>a rich person</i>
oníjágídíjágán	<i>a violent person</i>
onísùúrù	<i>a gentle person</i>
òsìshé	<i>a hard working person</i>
oníwà pélé	<i>a gentle person</i>
oníyèyé	<i>a clown</i>
òdàlè	<i>a traitor</i>

òkànjúwà	<i>a greedy person</i>
òlé	<i>a lazy person</i>
ológbón	<i>a wise person</i>
òré tòótó	<i>a true friend</i>
sùúrù	<i>gentleness</i>

VERBS

burú	<i>to be bad</i>
ga	<i>to be tall</i>
kéré	<i>to be small</i>
kúrú	<i>to be short</i>
lawó	<i>to be generous</i>
pupa	<i>to be red</i>
sanra	<i>to be fat</i>
še oríire	<i>to be lucky</i>
tínínrín	<i>to be slim</i>
tóbi	<i>to be big</i>
tún _____ se	<i>to correct/repair/redo</i>
tuntun	<i>to be new</i>

OTHERS

díè	<i>a little</i>
gan an ni	<i>a lot</i>
náà	<i>too</i>
òdún tí ó ní bò	<i>next year</i>
rárá	<i>at all</i>
tíwo	<i>yours</i>
tún	<i>also</i>

EWÌ

Ení Bí Ení

to count money
to play the game "Ayo"
let's give one another a gift
to laugh
a prodigal
hug one another
to resemble
let our end be good
don't give us problems

Ení bí ení, l'omodé ní **kawó**
 Èjì bí èjì, làgbàlagbà ní **tayò**
 Èta bí èta, ejé k'á tara wa **lórè**
 Èrin bí èrin, ení **rín** ni l'à n rín
 Àrún bí àrún, Oba má se wá l'árungún
 Èfà bí èfà, ejé k'á **fara wa móra**
 Èjè bí èjè, Olúgbón şorò ó kìje
 Èjo bí èjo, ení bí 'ni l'à á **jọ**
 Èsán bí èsán, Olúwa j'álé ó **sàn wá**
 Èwá bí èwá, oba má **wàhálà wa**

ÀYÈWÒ

ISÉ SÍSE 1

Dárúkọ nñkan méwàá tí àwọn akékòó lè ní ní yàrá wọn.

ISÉ SÍSE 2

Nóńbà Telifóònù: Mingle with your classmates and ask as many students as possible their telephone numbers. Report back to the class.

ISÉ SÍSE 3

Fóòmù apilikésònnù (*application forms*). You are assisting an old Yoruba man who is illiterate to fill out the following application form. Find out all the information you need by asking the necessary questions. Your classmate will play the role of the old man.

Name	<input type="text" value="□□□□□□□□□□□□□□"/>
Address	<input type="text" value="□□□□□□□□□□□□□□□□□□"/>
Country of Origin	<input type="text" value="□□□□□□□□□□□□□□□□"/>
Age	<input type="text" value="□□□"/>
Number of children	<input type="text" value="□□"/>
Number of wives	<input type="text" value="□□"/>
Telephone number	<input type="text" value="□□□□□□"/>

ISÉ SÍSE 4

Omọ irlú ibo? (*Which nationality?*) Find out the nationality of the other students you met at a party by making the indicated assumption and then correcting yourself.

ÀPEERE: Jeri/Potokí/Virginia
- Sé omọ-irlú Potokí ni Jeri?

- Sùgbón ó wá láti Virginia.
- Ó tì, O gbódò jé omó ìlú Améríkà.
- Certainly - **Dájúdájú**, omó ìlú Améríkà ni.

1. Douglas/Améríkà/Vancouver, B.C.
2. Akin/Benin/Ibàdàn
3. Andreas/Italy/Bonn
4. Hazel/Jámáànì/Lóndóònù
5. Magdalena/Rósíà/Prague
6. Linda/Améríkà/Saõ Paulo
7. Dustin/ Mauritania/ Cairo
8. Patrick/Tanzania/Nairobi
9. Daniel/Cameroon/Transkei
10. Charles/Nàijírà/Illinois

ISÉ SÍSE 5

In pairs: Ask your partner what he/she has in her room. Make a list of what you have and what your partner has and be prepared to report back to the class.

- ÀPEERE:**
- Sé o ní àwòrán púpò?
  - Béè ni, mo ní àwòrán púpò./Ó tì, N kò ní àwòrán kankan.

ISÉ SÍSE 6

Dáhùn àwọn ibéèrè wònyí. **Tèlé** (*follow*) àpeere.

- ÀPEERE:** Omo ìlú Faransé ni Jacqueline. Pierre nkó?

1. Omo ìlú Jepaani ni Kyoko. Akira nkó?
2. Omo ìlú Améríkà ni Helen. Paul nkó?
3. Omo ìlú Nàijírà ni Dèjo. Ìyàwó rè nkó?
4. Omo ìlú Jámáànì ni Anreas. Ògbéni Parker nkó?
5. Omo ìlú Togo ni Poovi àti Eli. Francis àti Bill nkó?
6. Omo ìlú Brazil ni Délé. Iwo àti Tóyìn nkó?
7. Omo ìlú Zaire ni Jean. Èbùn àti Dúpé nkó?

ISÉ SÍSE 7

Àpèjúwe (Description) Describe each of the following people with four or five adjectives.

ÀPEERE: Omo kíláàsì re

- Ó jé èniyàn rere, oníwà pèlé, oní sùúrù, òsísé àti oníréélé èniyàn.

1. Olori irlú Améríkà	4. àbúrò/ègbón re
2. Olùkó re	5. màmá/bàbá re
3. Òré re	6. ọko/ayà/omo re

ISÉ SÍSE 8

BINGO! Complete the bingo card below using randomly selected numbers in the following manner. Under B: choose between 1-29; Under I: choose between 30-59; under N: choose between 60-89; under G: choose between 90-129; under O: choose between 130-159. Cross out the numbers as you hear them.

B	I	N	G	O

OBJECTIVES

Topic: Account of a trip and one's plans

Function: Recounting a trip and activities during a trip.

Talking about the future

Grammar: Relative Clause marker **tí**, **kí ni/ohun tí**, **Nígbà wo/ìgbàti/nígbà tí**/
nígbà tí   **bá**, future marker **má**

Cultural Information: Traditional terms for the days of the week.

Etí Òkun Benin

MONOLOGUE

a trip

Túnjí n̄ s̄o nípa ìrìnàjò r̄è sí ìlú Benin

airport

he gave me a ride

I was very tired

Ìlú dáradára ni ìlú Benin. Mo dé ìlú Benin ní ìròlé Sóndè
Òré mi tí orúkò r̄è n̄ jé Kúnlé pàdé mi ní ilé-okò òfurufú ni
Porto Novo. Ó gbé mi l̄o sí hòtéèlì mi ní alé ojó yíí. Ní ojó kejì, èyí ni ojó
Móndè, mo l̄o sí Yunifásítì ti Benin nítorí pé mo ní òré púpò láti kí ní
Yunifásítì yíí. Léhìn tí mo kúrò ní Yunifásítì ti Benin mo l̄o sí ilé-itàwé láti
ra òpòlopò iwé lórí èdè Yorùbá. N kò lo sí ibi kankan ní ojó Túsídè àti ojó
Wésidè nítorí pé ó r̄è mi púpò.

art work
On Friday night
play

Ní ojó Àlámísì, èmi àti àwọn ọré mi lo sí mùsíòmù láti ra àwọn isé ọnà Yorùbá. Léhìn náa, a lo sí ojá láti ra oríṣiríṣi nìkan. Ní alé ojó Jímò, èmi àti àwọn ọré mi lo sí ilé oúnje àwọn Yorùbá. A tún wo eré Yorùbá bí i eré Ògúnndé àti eré Dúró Ládiípò. Mo pada sí ilú Améríkà ní alé ojó Sátidé.

ISÉ SÍSE 1

ÌBÉÈRÈ: Dáhùn àwọn ibéèrè wònyí.

1. Ilú wo (*which*) ni Túnjí lo?
2. Kí ni orúkọ ọré Túnjí tí ó pàdé rè?
3. Tá ni ó gbé Túnjí lo sí hòtēèlì rè?
4. Kí ni Túnjí se ní ilú Benin ní ojó Túsídè.
5. Kí ni ó se ní ojó Móndè?
6. Níbo ní Túnjí lo ní ojó Àlámísì?
7. Kí ni Túnjí lo se ní mùsíòmù?
8. Ojó wo ni Túnjí lo sí ilé oúnje àwọn Yorùbá?
9. Eré wo ni Túnjí àti àwọn ọré rè wò?
10. Nígbà wo ní Túnjí padà sí ilú Améríkà.
11. Níbo ni Yunifásítì ti Benin wà?

ISÉ SÍSE 2

Sé lóòótó ni tàbí lóòótó kó?

1. Túnjí kò ní ọré ní ilú Benin.
2. Ojó Sátidé ni Túnjí lo sí Yunifásítì ti Benin.
3. Ilú Améríkà ni Yunifásítì ti Benin wà.
4. Nígbà tí Túnjí wà ní ilú Benin, ó ra àwọn iwé Yorùbá púpò.
5. Túnjí lo sí ibi púpò ní ojó Túsídè àti ojó Wésídè.
6. Túnjí kò wo eré Yorùbá rará ní ilú Benin.
7. Túnjí padà sí ilú Améríkà ní ojó Sóndè.
8. Túnjí àti àwọn ọré rè je oúnje Yorùbá.

ISÉ SÍSE 3

Níbo ni o máa lo lóla? Dúpé àti àwọn ọré rè ní sọ nípa nìkan tí won máa se lóla. Sọ ibi tí won ní lo.

ÀPEERE: Tóyìn/ilé sinimá
- Tóyìn máa lo sí ilé sinimá

1. Rèmí/ ilé ikàwé	5. Túnjí/ilé ijó	9. Òjó / ilé itàwé
2. Adé / ilé oti	6. Ayò / mùsiòmù	10. Sànyà / ilé sinimá
3. Délé / sòòsì	7. Múlíká / mósaláásí	11. Kémi / ilé eranko
4. Àdùké / ilé oúnje	8. Bíódún / ojà	12. Títí / ilé ifoso

sòòsì

ISÉ SÍSE 4

Ronú! Níbo ni o máa lọ? Sọ ibi tí o máa lọ fún enikejì re.

ÀPEERE: O fé jeun.
- Mo máa lọ sí ilé oúnje.

1. O fé kàwé.
2. O fé wo sinimá.
3. O fé wo eré Dúró Ládiípò.

4. O fé ra aso àti bátà.
5. O máa se ìdánwò lóla.
6. O fé fo aso.
7. O fé simi.
8. O fé gbàdúrà.
9. O fé sùn.
10. O fé wè.

ISÉ SÍSE 5

Ní méjíméjì: So nìkan tí àwọn èníyàn máa ní se ní ibi wonyí fún èníkejì re.

ÀPEERE: Sóòsì

-Àwọn èníyàn máa ní gbàdúrà ni sóòsì.

1. ilé ìkàwé	6. ilé sinimá
2. ilé ifoso	7. kíláàsì
3. ilé otí	8. ilé oúnje
4. mùsíòmù	9. móṣáláásí
5. ilé okò òfurufú	10. ilé ìkàwé

GÍRÁMÀ

The Future Marker máa

1. To express a future action, use **máa** before the verb.

Olú máa jeun lóla.   *Olu will eat tomorrow.*

Ó máa lọ sí Èkó lóníí.   *He will go to Lagos today.*

2. The negative counterpart of **máa** is **kò ní í**. The negative marker also occurs before the verb.

Túnjí máa kàwé.   *Tunji will study.*

Túnjí kò ní í kàwé.   *Tunji will not study.*

3. The future negative marker also behaves like negative forms in relation to regular subject pronouns.

N kò ní í lọ.   *I will not go.*

Kò ní í lọ.   *He will not eat.*

Days of the Week

Ojó ọsè/ojó Sóndè	<i>Sunday</i>
Ojó kejì ọsè/ojó Móndè	<i>Monday</i>
Ojó keta ọsè/ojó Túsídè	<i>Tuesday</i>
Ojó kerin ọsè/ojó Wésidè	<i>Wednesday</i>
Ojó karùnún ọsè/ojó Àlàmísì	<i>Thursday</i>
Ojó kefà ọsè/ojó Jímò	<i>Friday</i>
Ojó keje ọsè/ojó Sátidè	<i>Saturday</i>

ÀSÀ: Àwọn Orúkọ Ojó

Most Yoruba people, whether literate or illiterate, will use the names of the days of the week listed above. Some of the names listed above are borrowings from English and Arabic. However, the following are the traditional names for the days of the week.

Ojó àìkú	<i>Sunday</i>
Ojó ajé	<i>Monday</i>
Ojó Ìségún	<i>Tuesday</i>
Ojórú/Ojó rírú	<i>Wednesday</i>
Ojóbò/Ojó Àshèsè dá ayé	<i>Thursday</i>
Ojó etì	<i>Friday</i>
Ojó àbá méta	<i>Saturday</i>

Some Yoruba beliefs and activities are reflected in these names of the days. For example, *Ojó àìkú* literally means, *the day of immortality*; it is considered propitious for weddings. *Ojó ajé* means *a day of profit*; it is, therefore, considered a lucky day to do business. *Ojó Ìségún* means *a day of victory*. *Ojórú* means *a day of sacrifice* and it is considered to be an unlucky day. *Ojóbò/Ojó àshèsè dá ayé* means *a day of new creation*; it is considered good for new enterprises such as laying foundations, marriages, etc. *Ojó etì* means *a day of difficulties*; it is considered unpropitious for journeys. *Ojó àbá méta* means *a day of three meetings* and it is considered bad for beginning enterprises.

You can use either set of the days of the week without any misunderstanding.

ISÉ SÍSÉ 6

ÌBÉÈRÈ

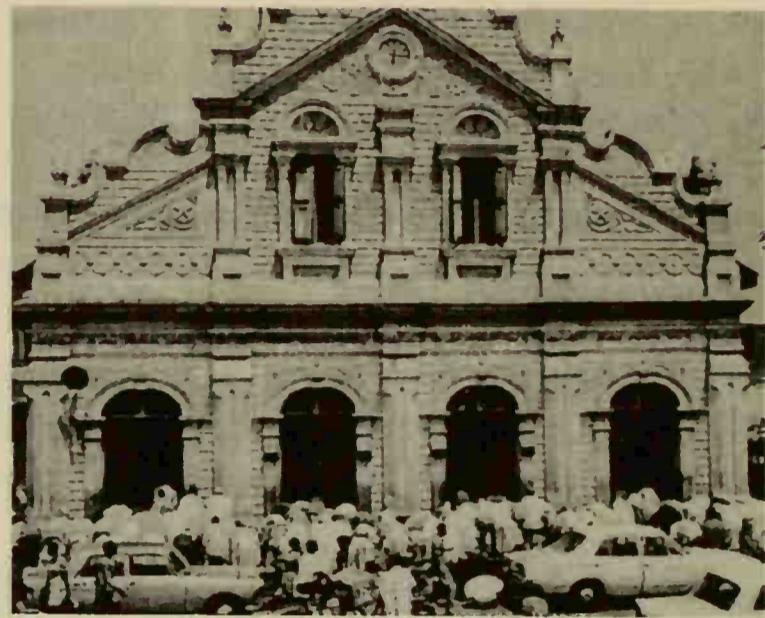
Sé àwọn ojó tí kò dára wà nínú àsà re? Àwọn ojó wo ni àwọn ará ńlú re rò pé kò dára làti se nìkan pàtákì (*important things*)?

ISÉ SÍSE 7

N kò ní í. Dúpé féràn láti so òdikejì nñkan tí Tolú so. So nñkan tí Dúpé so. (*Use appropriate subject pronouns.*)

ÀPEERE: Adé maa se ojó ibí lóla.
- Kò ní í sé ojó ibí lóla.

1. Ògbéni Òjó maa lo sí ojà.
2. Òjògbón Òní maa wo eré Ògúnndé.
3. Èmi àti Túnjí maa lo wo sinimá.
4. Tóyìn maa gbàdúrà.
5. Ìwo àti Tópé maa kàwé ní ilé-ikàwé.
6. Èmi àti ìwo maa fo aso lóla.
7. Túnjí àti Kúnlé maa gbálè lónií.
8. Mo maa fé wè nísisiyí.
9. Olú maa lè lo pèlú wa.
10. Ìwo maa sun ní hòtéèlì.

mósáláásí

ISÉ SÍSE 8

Ìwo nkó? Ní méjíméjì: Bi enikejì re léérè àwọn ibéérè wonyí.

1. Kí ni o féràn láti se ní àárò ojó Òsè?
2. Sé o maa lo sí ilé ijó ní iròlé ojó Jímò?
3. Sé o maa fo aso ní àárò ojó Móndè?
4. Kí ni o maa se ní alé yií?
5. Kí ni o maa se ní òsán?
6. Sé o maa lo sí ojà ní àárò Sátidé?
7. Sé o maa lo sí mósáláásí ní iròlé ojó Jímò?
8. Sé ó maa lo sí ilé-oúnje ní iròlé ojó Sóndè?
9. Sé o maa lo wè ní iròlé yií?
10. Sé o maa lo sí ilé-ikàwé ní òsán yií?

ISÉ SÍSE 9

Òsè Ayò. Ní méjíméjì: Wo kàléndà Ayò. So nñkan tí ó maa se ní òsé yií fún enikejì re.

ÀPEERE: - Ní àárò ojó òsè, Ayò maa lo sí sóòṣì.

Kaléndà Ayò

Ojó ọsè	àárò	- sójòsì
	alé	- ilé oúnje
Ojó kejì ọsè	àárò	- kíláàsì Yorùbá
	òsán	- ilé oúnje pèlú Túnjí
Ojó keta ọsè	àárò	- kàwé ní ilé-ikàwé
	ìròlé	- ilé sinimá
Ojó kerin ọsè	òsán	- gbá bóòlu pèlú Títí
	ìròlé	- pe màmá rè
Ojó Àlàmísì	àárò	- ilé ifowópamósí
	òsán	- ilé eranko
Ojó Jímò	ìròlé	- ojà
Ojó Sátidé	àárò	- ilé ifoso
	ìròlé	- ilé ijó

Useful Expressions for Talking about the Future

lóníí (ní òní)	<i>today</i>
lóla (ní òla)	<i>tomorrow</i>
lótùnúnla (ní òtúnla)	<i>day after tomorrow</i>
ní ojó mérin òní	<i>three days from now</i>
ní ojó márùún òní	<i>four days from now</i>
ní ojó méfà òní	<i>five days from now</i>
ní ojó méje òní	<i>six days from now</i>
ní ojó méjo òní	<i>seven days from now</i>
àti bẹè bẹè lo	<i>etc.</i>
ọsè tí ó ní bò	<i>next week</i>
osù tí ó ní bò	<i>next month</i>
odún tí ó ní bò	<i>next year</i>

ISÉ SÍSE 10

Ní méjíméjì: Nígbàkígbà tí Dúpé ba sọ nñkan tí ó máa se ní ojo kan, Túnjí máa sọ pé òun máa se bákan náà ní ojo méjì léhin tí Dúpé se nñkan yíí. Se ipa Túnjí.

ÀPEERE: Mo máa sùn gan an ni lótùnúnla.
- Mo máa sùn gan an ni ní ojó márùún òní.

1. Mo māa lō sí Èkó lólá.
2. Mo māa lō sí ilé-ìkàwé ní ojó méje oní.
3. Mo māa lō sí ilé-ìfowópamósí lóní.
4. Mo māa lō wo sinimá ní ojó méjo òní.
5. Mo māa gbá ilé lótùnúnla.
6. Mo māa fo àṣo ní ojó méwàá òní.
7. Mo māa pe māmá mi ní ojó mérin òní.
8. Mo māa lō sí ilé oúnje ní ojó méfà òní.

ISÉ SÍSE 11

Sọ nñkan tí o māa se fún ojó mēta. Dárúkọ nñkan kan fún ojó kan.

- ÀPEERE:**
- Lóla, mo māa lō sí ilé oúnje pèlú Sèyí.
  - Lótùnúnla, mo māa gbàlè.
  - Ní ojó mérin òní, mo māa rán aṣo.

Kí ni / ohun tí

1. **Kí ni** is the question marker equivalent to "what is?" in English. It is used only in interrogative sentences.

Kí ni orúkọ rẹ?	<i>What is your name?</i>
Kí ni a māa je?	<i>What are we going to eat?</i>

2. **Ohun tí** is the counterpart of **kí ni** in a declarative sentence.

Mo mọ ohun tí a māa je.	<i>I know what we will eat.</i>
N kò mọ ohun tí mọ sọ.	<i>I don't know what we will eat.</i>

- ☞ 3. Remember not to use **kí ni** unless you are asking a question.

ISÉ SÍSE 12

N kò mó. Sọ pé o kò mọ ohun tí àwọn èniyàn yì māa se ní ojó tí a dárúkọ, sùgbón o mọ ohun tí wón māa se ni ojó tàbí ḥṣè, tàbí osù tàbí ọdun tí ó tèlé èyí tí a dárúkọ.

- ÀPEERE:**
- Olú (lólá)
  - N kò mọ ohun tí Olú māa se lólá sùgbón mo mọ ohun tí ó māa se lótùnúnla.

1. Tolú àti Dúpé (lóní)
2. Ògbéni Àtandá (lótùnúnla)

3. Omidan Òjó (ní ojó mårùnún òní)
4. Èmi (lóla)
5. Ìwo (ní ojó méfà òní)
6. Èmi àti ìwo (ní ojó méjo òní)
7. Ìwo àti Adé (ní ojó mérin òní)
8. Èmi àti Òjó (lósànán òní)
9. Túnjí àti Kúnlé (láàárò òla)
10. Òjògbón Kóláwolé (níròlé òtúnla)

ISÉ SÍSE 13

Bí ọmọ kíláàsì rẹ lèèrè nípa ohun tí ó máa ẹ se ní ọsè, tàbí osù tàbí ọdún tí ó n bò.

Relative Clause Marker tí

1. **Tí** is a relative clause marker interpreted as *that* in English. It occurs after the noun or phrase that it modifies.

Omo tí mo rí lánàá ga púpò.

The child that I saw yesterday is very tall.

Àbúrò màmá màmá mi tí mo féràn.

My grandmother's younger sibling that I love lives at Ibadan.

2. **Ohun tí** is literally *thing that* in English.

- ☞ 3. **Tí** never modifies a verb. It modifies only a noun or a phrase.

Nígbà wo? and ìgbà tí

1. **Nígbà wo?** and **ìgbà tí** are both interpreted as *when* in English, but they are used in different ways.
2. **Nígbà wo?** is used only at the beginning of an interrogative question. It is used to ask questions about when some actions will be performed.

Nígbà wo ni o jeun lánàá?

When did you eat yesterday?

Nígbà wo ni Olú padà de?

When did Olu return?

3. **Nígbà wo** can also be translated as *at what time?*

4. Nígbà wo changes to ìgbà tí in a statement.

Mo mo ìgbà tí Olú jí.	<i>I knew when Olu woke up.</i>
Olú kò mo ìgbà tí ìdánwò bérè.	<i>Olu didn't know when the exam started.</i>

5. Ìgbà tí is also translated as *the time when*.

6. Ìgbà tí can be used in a yes/no question with Sé as a clause marker, occurring after a verb.

Sé o mo ìgbà tí Olú sùn?	<i>Did you know when Olú slept?</i>
N kò rántí ìgbà tí Olú jí.	<i>I don't remember when Olú woke up.</i>

☞ 7. Never use ìgbà tí after a noun!

ISÉ SÍSE 14

Nígbà wo? Àwọn èniyàn yií lọ sí ibi tí a dárukó. Bèrè ìgbà tí wón máa padà. Tèlé àpeere ìsàlè yií.

ÀPEERE: Olú/Èkó/lóla

- Nígbà wo ni Olú máa padà dé láti Èkó?
- Ó máa padà dé lóla.

1. Àìná/ilè Faransé/lótùnúnla
2. Òjògbón Kúyè/Kánádà/ní ojó Sóndé
3. Olú àti Délé/ìlú Lóndóònù/ojó Móndè
4. Dúpé/Ifè/ní Òsè tí ó n̄ bò
5. Òjó/ilè Jámáànì/ní odún tí ó n̄ bò
6. Omidan Òjó/ílè Sáínà/lóníí
7. Arábìnrin Sàndà/Texas/ní ojó mérin òní
8. Àdùké/Òsogbo/ní osù tí ó n̄ bò
9. Kúnlé/Abéòkúta/ní osù yií
10. Túnjí/Ìlorin/ní ojó Jímò

ISÉ SÍSE 15

N kò mó. So pé o kò mo ìgbà tí àwọn èniyàn yií máa sé nñkan tí a dárukó ní ìsàlè yií.

ÀPEERE: Olú/korin

- N kò mo ìgbà tí Olú máa korin.

1. Bíódún/fo àwo
2. Òjó àti Délé/lo aso

3. Èmi/gbá ilè
4. Ìwọ àti Túnjí/kó ilé
5. Èmi àti Ìwọ/bí omo
6. Ògbéni Afoláyan/ta ọkò won
7. Omidan Omítóyìn/se oúnje
8. Ayọ àti Rèmí/lo sí Èkó
9. Kúnlé/jí
10. Túnjí/se ìdánwò rè

ISÉ SÍSE 16

Bí omo kíláàsì rẹ léèrè ìgbà tí o máa lọ sí ilúkílú tí o bá fé.

- ÀPEERE:**
- Nígbà wo ni o máa lọ sí Jerúsálémù?
  - Mo máa lọ ní ọdún tí ó n bò.

Nígbà tí tàbí Nígbà tí _____ bá

1. Nígbà tí is derived from Ní ìgbá tí. It literally means, *at the time that*. It can also be translated as *when*.
2. Nígbà tí is used when talking about two actions that happened or were happening in the past.

Nígbà tí mo rí Olú, ó n jẹun.

When I saw Olu, he was eating.

Nígbà tí Adé sùn, ó lá àlá búburú.

When Ade slept, she had a nightmare.

Mo n sokún, nígbà tí mo n wo sinimá.

I was crying when I was watching the movie.

3. Notice that Nígbà tí is used in connection with two clauses. It can begin either of the clauses.

Nígbà tí mo rí Olú, ó n jẹun.

When I saw Olu, he was eating.

Olú n jẹun, nígbà tí mo rí i.

Olu was eating when I saw him.

4. Nígbà tí _____ bá is used to mark conditional clauses. The performance of one action must depend on the performance of the action in the clause that contains nígbà tí _____ bá.

Nígbà tí mo bá lọ sí Èkó, mo máa ra bátà.

Whenever I visit/go to Lagos, I will buy some shoes.

Mo máa kí Olú, nígbà tí mo bá rí i.

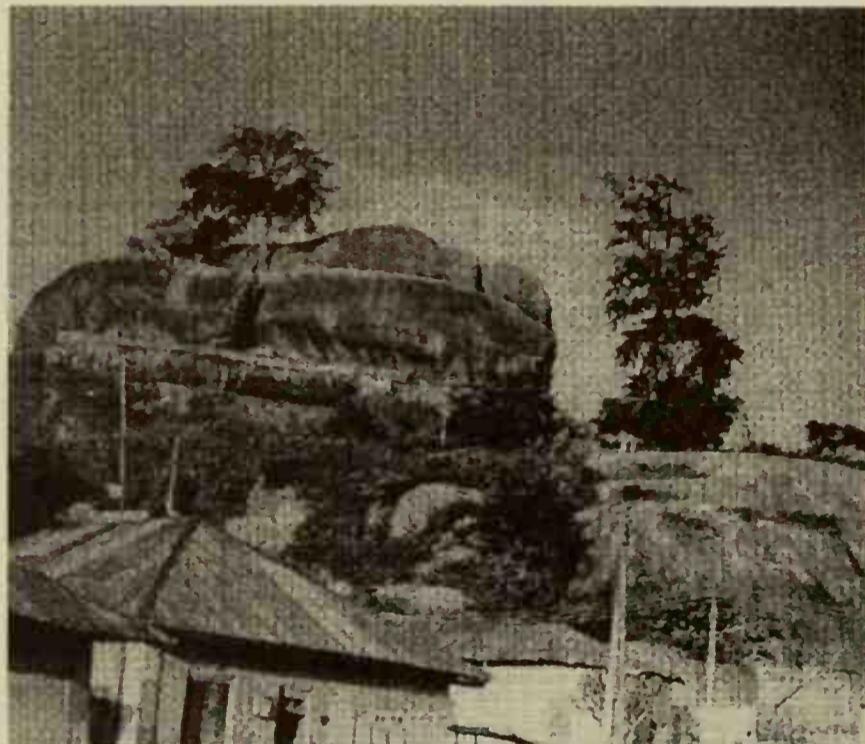
I will greet Olu whenever I see him.

5. The easiest way to separate **nígbà tí** from **nígbà ti** _____ **bá** is that anytime you used **nígbà tí** _____ **bá** in one clause, the following or preceding clause must have the future marker **máa**. It is wrong to use **máa** with **nígbà tí**.

Nígbà tí mo ba ní owó mo máa lọ sí ìlú Faransé.
Nígbà tí mo ní owó, mo lọ sí ìlú Faransé.

*When I have money, I will visit France.
 When I had money, I went to France.*

☞ 6. Never use **máa** with **nígbà tí**.

Òkè Olúmo

ÀSÀ: Òkè Olúmo

wonders/Yoruba Supreme God
 visitors

habitual marker
 a Yoruba tribe/protect
 to hide

Òkè Olúmo jé òkan nínú àwọn **nìkan àrà tí Olórùn**
Olódùmarè dá ní ìlú Nàijírìyà. Òpòlopò àwọn àlejò féràn láti lọ wo
 Òkè Olúmo nígbà tí wón bá lọ sí ìlú Abéòkúta. Òkè yíí jé òkan
 nínú àwọn Òkè tí àwọn Yorùbá máa ní bọ. Ihò nílá wà nínú Òkè
 yíí. Ní ayé àtijó, àwọn Ègbá gbàgbó pé Òkè yíí máa **dáàbòbò** wón
 nígbà wàhálà tàbí ogun bí wón bá **fí ara pamó** sínú ihò tí ó wà nínú
 Òkè yíí.

ISÉ SÍSE 17

ÌBÉÈRÈ: Dáhùn àwọn ìbéèrè wònyí.

1. **Dárúkọ** (*name*) àwọn nñkan àrà tí ó wà ní ìlú rẹ? Níbo ni wón wà?
2. Kí ni èrò (*thought*) àwọn ará ìlú rẹ nípa àwọn nñkan àrà yìí?
3. Kí ni ighbàgbó (*belief*) àwọn Yorùbá nípa Òkè Olúmo?
4. Níbo ni Òkè Olúmo wà ní ìlú Nàijírýà?
5. **Irú Òkè wo** (*what type of hill*) ni Òkè Olúmo?

ISÉ SÍSE 18

Òkè Olúmo? Rèmi ní sọ fún àwọn òré rẹ nípa gbogbo ibi tí o máa lọ ní ìlú Nàijírýà, àti nñkan tí o máa se nígbà tí o bá dé ibè. Se ipa Rèmi.

ÀPEERE: Abéòkúta/lọ wo òkè Olúmo

- Mo máa lọ sí Abéòkúta. Nígbà tí mo ba dé ibè mo máa lọ wo òkè Olúmo.

1. Ifè/lọ wo òpá Òrányàn
2. Èkó/lọ sí etí òkun ‘Bar Beach’
3. Ìbàdàn/lọ sí Yunifásítì ti Ìbàdàn
4. Ìbàdàn/lọ sí ilé-Olúbàdàn
5. Sàgámù/lọ sí ilé-Àkárìgbò

ISÉ SÍSE 19

Nígbà tí mo.... Délé ti lọ sí gbogbo ìlú ìsàlè yìí. Nísisiyí, ó ní sọ gún àwọn òré rẹ nípa nñkan tí ó se nígbà tí ó wà níbè. Sé ipa Délé.

ÀPEERE: Ilè Faransé/mùsíòmù isé onà

-Nígbà tí mo lọ sí ilè Faransé, mo lọ sí mùsíòmù isé onà.

1. Kánádà/ojà Eaton
2. Èkó/lọ kí awọn òré mi
3. Ìbàdàn/ra aso Yorùbá ní ojà Dùgbè
4. Lóndóònù/Buckingham Palace
5. Florida/Disney World
6. Abéòkúta/lọ wo òkè Olúmo
7. Ifè/lọ wo òpá Òrányàn
8. Sàgámù/lọ sí aàfin Ewùsì
9. Ilè Jámáànì/lọ sí etí okun
10. Òsogbo/lọ wo eré Ògúnndé

ISÉ SÍSE 20

Ó kàn e. Bí òré re léèrè ibi tí ó máa fé láti lọ àti nñkan tí ó máa se nígbà tí ó bá dé ibè.

Federal Palace Hotel, Lagos

DIALOGUE

Kúnlé àti Túnjí ní sọ nípa nñkan tí wọn máa se.

Kúnlé: Níbo ni o ní lọ lóla?

Túnjí: Mo ní lọ sí ilé-ikàwé nítorí pé mo ní idánwo Lítírészò ni ojó Móndè. Ìwo nkó? Kí ni o máa se lóla?

Kúnlé: N kò ní idánwo tití di osù tí ó ní bó, nítorí náà mo gbódò lọ sí etí okùn "Bar Beach".

Túnjí: Nígbà wo ni o máa padà dé?

Kúnlé: Ní ojó Sóndè. Mo máa sun ní hótéèlì "Federal Palace" ní alé Sátidé. Léhin náà mo máa padà sí ọgbà (Yunifásítì) ní ìròlé ojó Sóndè.

Túnjí: Ó wùn mí láti lọ pèlú e, sùgbón n kò ní í lè lọ nítorí idánwò mi. Ó dàbò. Mo máa rí e nígbà tí o bá padà dé.

I'd love to go
with you

ISÉ SÍSE 21

Dáhùn àwọn ìbéèrè yìí:

1. Níbo ni Túnjí ní lọ ní ojó Sátidé?
2. Níbo ni Kúnlé ní lọ?
3. Kí l'ó dé tí Túnjí kò lè lọ pèlú Kúnlé?
4. Níbo ni Kúnlé máa sùn sí ní alé ojó Sátidé?
5. Nígbà wo ni Kúnlé máa padà sí ogbà?
6. Ojó wo ni Kúnlé máa lọ sí etí òkun?
7. Ojó wo ni Túnjí ní ìdánwò?
8. Ìdánwò wo ni Túnjí ní?

PRONUNCIATION AND TONES

The consonant r

1. Yoruba **r** is very similar to English **r** as pronounced in the words *right, red, read*. Here are some Yoruba words to practice the consonant **r** with.

ara	<i>body</i>	ààrá	<i>thunder</i>
erè	<i>mud</i>	èrí	<i>testimony</i>
eré	<i>play</i>	èèrà	<i>ant</i>
ìrì	<i>dew</i>	orí	<i>head</i>
òrò	<i>words</i>	òrá	<i>fat</i>
oró	<i>hurt</i>	oore	<i>kindness</i>

TONE EXERCISES

ISÉ SÍSE 22

Fi ami ohùn tí ó yẹ sí orí àwọn òrò wònyí.

1. okò	<i>husband</i>	6. igba	<i>time</i>
2. oko	<i>hoe</i>	7. igba	<i>garden egg (a type of fruit)</i>
3. okò	<i>sword</i>	8. igba	<i>200</i>
4. okò	<i>vehicle</i>	9. obè	<i>knife</i>
5. igba	<i>calabash</i>	10. obè	<i>stew/soup</i>

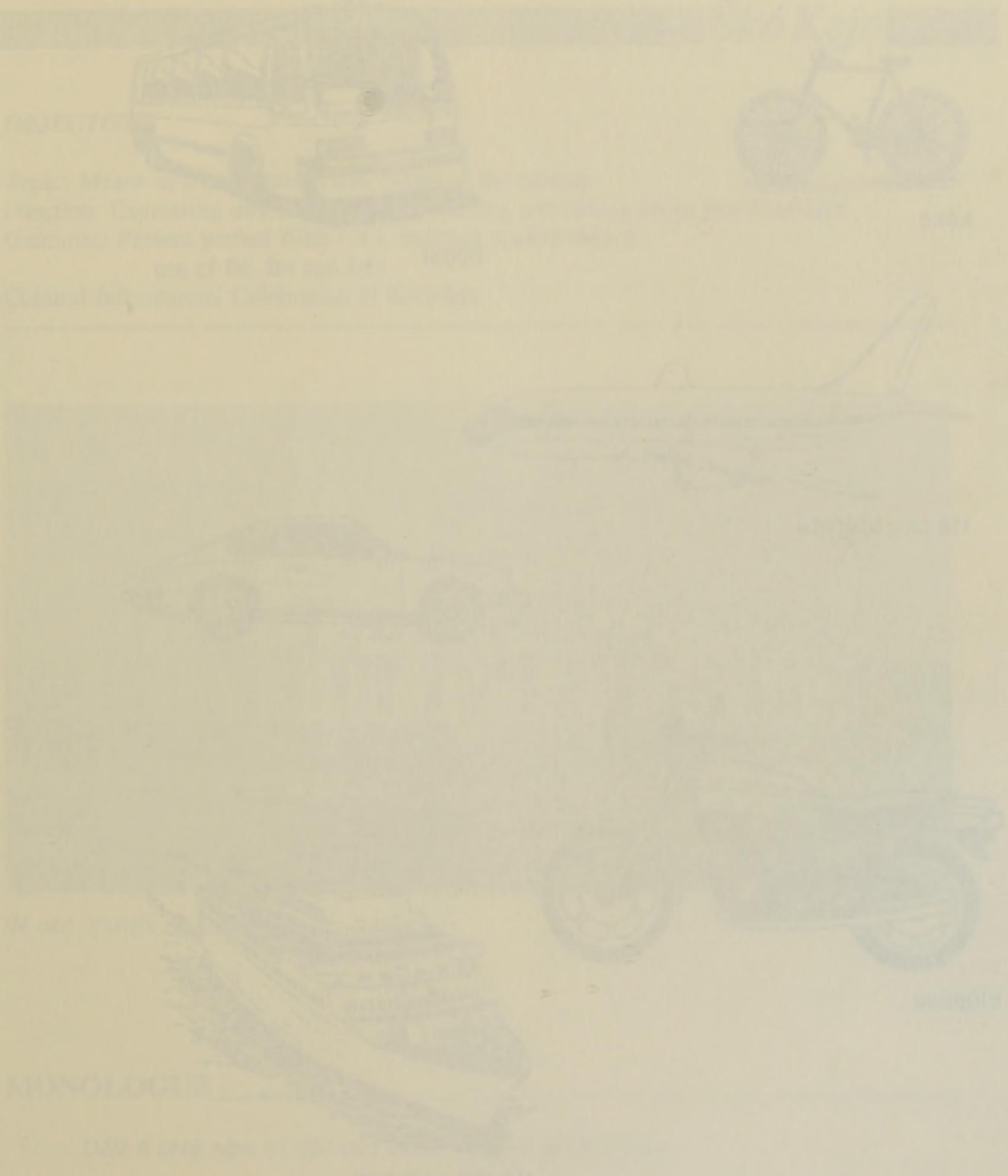
VOCABULARY

NOUNS

- aàfin *palace*
 aàfin Ewùsì *Ewusi's palace*
 ale *night*
 Dúró Ládiípò *(name of a Yoruba artist)*
 eré Yorùbá *Yoruba play*
 etí okun *beach*
 hòtéèlì *hotel*
 ibí *here*
 ibi kankan *anywhere*
 ibè *there*
 ìdánwò *test/exam*
 ilé-eranko *zoo*
 ilé-eré *theater*
 ilé-ifoso *laundromat*
 ilé-ifowópamósí *bank*
 ilé-ijó *a dance hall*
 ilé-ikàwé *library*
 ilé-itàwé *bookstore*
 ilé-Olúbàdàn *the palace of the king of Ibadan*
 ilé-oúnjé *restaurant*
 ilé-òkò òfurufú *airport*
 ilé-otí *bar*
 ilé-sinimá *movie theater*
 ìrìnàjò *a trip*
 isé ọnà *art work*
 kàléndà *calendar*
 móṣáláásí *mosque*
 mùsiòmù *museum*
 nígbàkígbà *anytime*
 Ògúnndé *(name of a Yoruba artist)*
 òkè *mountain*
 òkè Olúmo *Olumo Rock*
 ọgbà yunifásítì *university campus*
 ojà *market*
 ojó *day*
 ọmọ kíláàsì *classmate*
 ọmọ yàrá *roommate*
 ọpá Órányàn *the staff of Oranyan*
 sòóbù *shop/store*

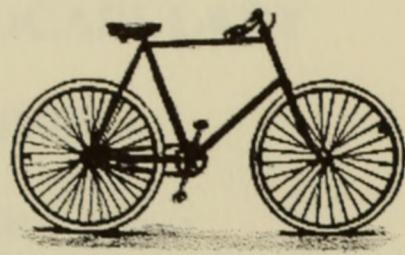
VERBS

- bi ____ lèèrè *ask someone*
 bí ọmọ *to have children*
 fo aṣo *to do the laundry*
 fo àwo *to do the dishes*
 gbá bójìlù *to play football*
 gbàdúrà *to pray*
 gbálè *to sweep*
 gbé ____ lọ *to give someone a ride*
 jí *to wake up*
 kàwé *to study*
 kó ilé *to build a house*
 kúrò *to leave*
 lọ aṣo *to iron clothes*
 padà dé láti *to return home*
 padà sí *to return to*
 pàdé *to meet*
 pe ____ *to call someone*
 sè oúnjé *to cook food*
 simi *to rest*
 se *to do*
 se ìdánwò *to take a test*
 se ojó ibí *to celebrate a birthday*
 wè *to swim*
 wo ____ *to watch/look at s.t.*
 wo sinimá *to watch a movie*

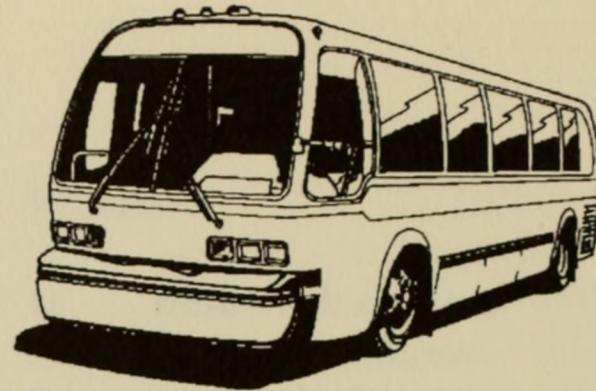

MONOLOGUE

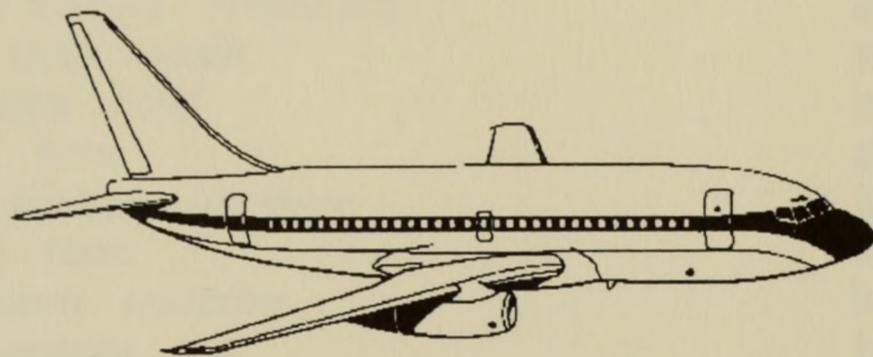
BY JAMES RUSSELL LOWELL

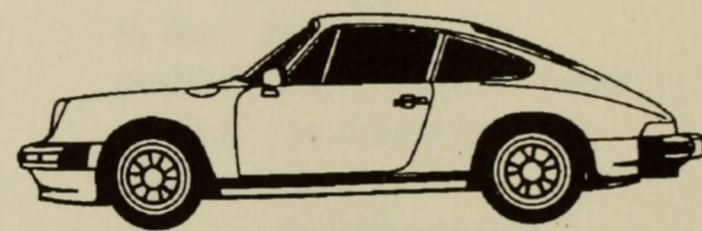
kèké

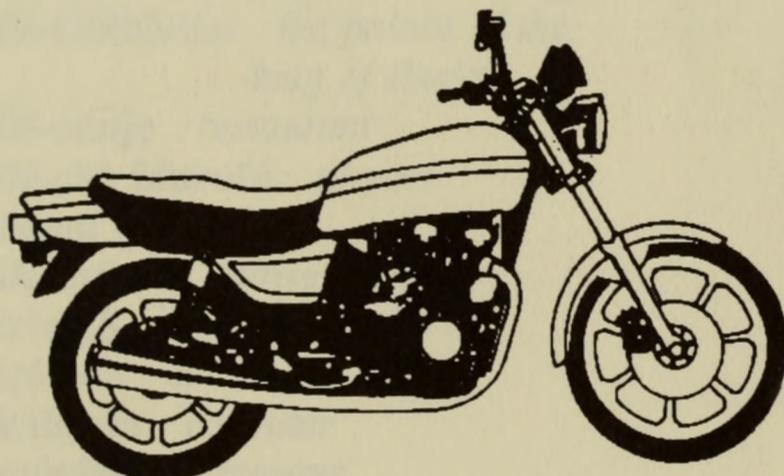
bóòsi

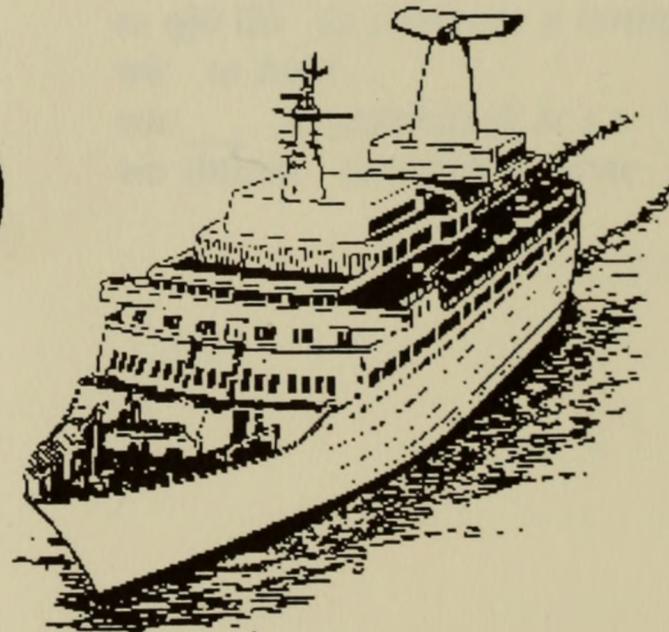
ilé ọkò òfurufú

ọkò

alùpùpù

ilé ọkò ojú-omi

OBJECTIVES

Topic: Means of transportation and names of the months

Function: Expressing different ways of travelling and talking about previous days

Grammar: Present perfect *ti/kò ì tí ì*, habitual marker *máa ní*,
use of *ilé, ibi* and *òdò*

Cultural Information: Celebration of birthdays

ilé ọkò ọfurufú ní Kano

MONOLOGUE

Délé ní sòrò nípa irìnàjò òun àti èbi rè lo sí ìlú Nàìjírìyà

instead of us

Ní osù tí ó kojá, èmi àti ẹbí mi lo sí ìlú Nàìjírìyà. Kàkà kí a wọ

As for me

okò ọfurufú, màmá mi sọ pé a gbódò wọ okò ojú omi. Kí l'ó dé?
Nítorí pé màmá mi kò féràn láti wọ okò ọfurufú rárá. Ní temi, n kò
féràn okò ojú omi nítorí pé wọn kò lè sáré púpò. Ní ìlú

did not let us
neighborhood
to accept/agree

Nàíjírìyà, bàbá mi kò jé kí a gun alùpùpù. Wón sọ pé mótná máa ní kòlu àwọn èniyàn tí wón ní gun alùpùpù. A lè gún kéké ní agboolé wa, sùgbón a kò lè gùn ún ní ojú titi. Bí a bá fé lo sí ojà a lè wọ takisí tàbí bóṣì. Sùgbón a kò lè gún kéké tàbí alùpùpù lo sí ojà. Mo gbà nñkan tí bàbá mi sọ. N kò rò pé alùpùpù dára púpò.

ÀSÀ: Alùpùpù

danger
death

Òpòlopò àwọn Yorùbá kò féràn alùpùpù rará nítorí pé wón ní èrò pé ewu pupo wà fún eni tí ó ní gun alùpùpù. Àwọn Yorùbá máa ní pe alùpùpù ní "olówó fi owó ra ikú". Ìtumò èyí ni pé eni tí ó ra alùpùpù ra ikú.

ISÉ SÍSE 1

IBÉÈRÈ: Dáhùn àwọn ibéèrè wònyí.

1. Irú ọkò wo ní Délé àti àwọn èbi rẹ wò lọ sí ìlú Nàíjírìyà?
2. Kí l'ó dé tí wón wọ ọkò yíí?
3. Ta ni ó sọ pé wón gbódò wọ ọkò ojú-omi?
4. Sé Délé féràn ọkò ojú-omi?
5. Kí l'ó dé tí Délé kò lè gún alùpùpù?
6. Kí ni Délé lè gùn ní agboolé wọn?
7. Kí l'ó dé tí Délé kò féràn ọkò ojú-omi?
8. Kí ni wón lè wò bí wón bá fé lọ sí ojà?
9. Kí ni èrò rẹ nípa alùpùpù?
10. Kí l'ó dé tí àwọn Yorùbá ní pe alùpùpù ní "olówó fi owó ra ikú".

Names of the Months

1. Names of the months are calculated by ordinal numbers 1-12.

Oṣù kííní ọdún	<i>January</i>
Oṣù kejì ọdún	<i>February</i>
Oṣù këta ọdún	<i>March</i>
Oṣù kérin ọdún	<i>April</i>
Oṣù karùnún ọdún	<i>May</i>

Oṣù kẹfà ọdún	<i>June</i>
Oṣù keje ọdún	<i>July</i>
Oṣù kejọ ọdún	<i>August</i>
Oṣù kesànán ọdún	<i>September</i>
Oṣù kewàá ọdún	<i>October</i>
Oṣù kokònlá ọdún	<i>November</i>
Oṣù kejìlá ọdún	<i>December</i>

2. There are traditional names for the months in Yoruba, but these are no longer commonly used in schools.

Talking about Days before Today

1. lóníí	<i>today</i>
lánàá	<i>yesterday</i>
níjeta	<i>day before yesterday</i>
níjerin	<i>three days ago</i>
níjarùnún	<i>four days ago</i>
níjefà	<i>five days ago</i>
níjejè	<i>six days ago</i>
níjejò	<i>seven days ago</i>
oṣù tí ó kojá	<i>last month</i>
òsè tí ó kojá	<i>last week</i>
ọdún tí ó kojá	<i>last year</i>

2. In Yoruba, if you are talking about previous days you must always remember to count today to get the correct word. For example, when you say *two days ago* in English, you must add one plus two to arrive at the correct word for *two days ago* in Yoruba.

3. The word for *two* is *eéjì*, while the word for *three* is *ééta*. Therefore, you have to say *íjeta*, i.e., three days, including *today* when talking about *two days ago*. In English, you do not include today when talking about previous or following days. This is why English translation always gives one day less than the Yoruba equivalent.

ISÉ SÍSE 2

Ojó wo ni ojó ibí re? Só ìgbà tí àwọn èniyàn yíí n se ojó-ibí wọn.

ÀPEERE: Títí 1/8
- Ojó ibí Títí ni ojó kiíní oṣù kejọ ọdún.

1. Ségun 7/12	7. Bósè 31/7	13. Dúpé 3/11
2. Tópé 25/4	8. Túnjí 19/5	14. Fémi 12/7
3. Túndé 10/9	9. Bùnmi 15/1	15. Kóládé 24/10
4. Sèyí 28/6	10. Bíódún 8/2	16. Sànyà 14/2
5. Kémi 14/3	11. Àdùké 13/10	17. Kúnlé 18/4
6. Tóyìn 21/11	12. Yòmí 24/8	18. Ayò 15/12

ISÉ SÍSE 3

Ní méjìméjì: So osù tí féràn jù fún èníkejì re. Kí l'ó dé tí o féràn osù yíí?

GÍRÁMÀ

Present perfect: ti

1. The present perfect marker in Yoruba is **ti**. It is translated as *have* in English.

Mo ti jéun. *I have eaten.*

Ayò ti gbàgbé mi. *Ayo has forgotten me.*

The negative counterpart of **ti** is **kò ì tí ì**.

Ayò kò ì tí ì gbàgbé mi. *Ayo has not forgotten me.*

N kò ì tí ì jéun. *I have not eaten.*

3. The regular pronoun **mo** changes to **n** before **kò ì tí ì**.

Mo ti lo. *I have gone.*

N kò ì tí ì lo. *I haven't gone.*

4. The third person singular regular pronoun is dropped before **kò ì tí ì**.

Ó ti sùn. *He has slept.*

Kò ì tí ì sùn. *He has not slept.*

ISÉ SÍSE 4

Sé o ti lo rí? Bí èníkeji re léèrè bójá o ti lo sí àwọn ìlú yíí rí. Ìdáhùn rè jé "béè ni".

ÀPEEERE: Délé/ìlú Faransé

- Sé Délé ti lo sí ìlú Faransé rí?
- Béè ni, ó ti lo rí.

1. Kúnlé àti Túnjí/Kánádà
2. Ògbéni Àkànbí/ilè Jámáànì
3. Èmi/ilè Jèpáànì
4. Èmi àti Tóyìn/ilú Lóndóñù
5. Àdùké/Brazil
6. Bíódùn/Trinidad
7. Omidan Óní/Jàméíkà
8. Bósè àti Tolú/ilè Rúsíà
9. Arábínrin Sànyà/Èkó
10. Kémí/Alaska.

ISÉ SÍSÉ 5

Ó tì - Sọ pé àwọn èniyàn yíí kò ì tí ì lọ sí ìlú yíí rí.

ÀPEERE: Èmi/Òyó

- O kò ì tí ì lọ sí Òyó rí.

1. Ìwo/Oñdó
2. Èmi àti ìwo/Ifè
3. Sèyí/Ìbàdàn
4. Ògbéni Olúsínà/Abéòkúta
5. Arábínrin Sàndà/Òsogbo
6. Ìwo àti Túndé/Sàgámù
7. Ìwo àti èmi/Oñdó
8. Èmi àti Bósè/Àkúré
9. Kúnlé/Ìséyìn
10. Àdùké àti Jéwolé/Èkó

ISÉ SÍSÉ 6

Ní méjìméjì: Bí enikejì re léérè nípa ìlú tí ó ti lọ rí. Kí ni ó se ní ìlú yíí?

ISÉ SÍSÉ 7

Ó kàn é. Se ìwádìí ojó-ìbí enikejì re.

ÀPEERE: Nígbà wo ni ojó-ibi re?

ISÉ SÍSE 8

Oṣù wo? Bi ọmọ kíláàsì re léèrè nípa oṣù tàbí ojó tí ó féràn jù.

ÀPEERE: Oṣù wo ni o féràn jù?
- Oṣù kewàá ọdún ni mo féràn jù.

Habitual Marker máa í

1. The habitual marker in Yoruba is **máa í**.

2. It always occurs before the verb.

Mo máa í jéun láràárò. *I usually eat every morning.*

Olú máa í wè lójoojúmó. *Olu swims/bathes everyday.*

3. The negative counterpart is **kì í**.

Olú kì í wè lójoojúmó. *Olu does not swim everyday.*

4. Like other negative markers, the first person singular regular pronoun **mo** changes to **n** while the third person singular subject regular pronoun drops before **kì í**.

Mo máa í sùn l'ósànán. *I usually sleep in the afternoon.*

N kì í sùn l'ósànán. *I don't usually sleep in the afternoon.*

Ó máa í foṣo rè. *He usually washes his clothes.*

Kì í foṣo rè. *He does not usually wash his clothes.*

5. The habitual negative form **kì í** is different from the negative counterpart of **jé**, *to be*, which is **kì í se**. Compare the following:

Mo máa í gbálè. - **N kì í gbálè.**

Mo jé dòkítà. - **N kì í se dòkítà.**

ISÉ SÍSE 9

Kí ni e máa í sábà sòrò nípa? Bí enikejì re léèrè nñkan tí ó máa ñ sòrò nípa pèlú àwọn ɔré rè.

ÀPEERE: Kí ni e máa í sábà sòrò nípa? (mótò)
- A máa í sábà sòrò nípa móto.

1. sinimá	4. ìṣèlú	7. okùnrin	10. ìrìnàjò
2. bóòlu	5. ìdánwò	8. telifísònnù	11. àsè
3. orin	6. obìnrin	9. kíláàsì wa	12. oko ọdẹ (<i>hunting</i>)

ISÉ SÍSE 10

Kí ni o máa n̄ se? Ségun n̄ so fún àwọn ọré r̄e nípa kíláàsì tí ó n̄ lo lójoojúmō. Se ipa Ségun.

ÀPEERE: Móndè/Kíláàsì Lítírésò

- Ní ojó Móndè, mo máa n̄ lo sí kíláàsì Lítírésò.

1. Òsán Móndè/Kíláàsì Bàólójì
2. Àárò Túsìdè/ Kíláàsì Yorùbá
3. Ìròlé Móndè/Kíláàsì ijó
4. Ojó Àlámísì/Kíláàsì isé onà
5. Ojó Jímò/ Kíláàsì Jógíráfì
6. Àárò ojó Wésìdeè/Kíláàsì Kémísíri
7. Osán ojó Túsìdeè/Kíláàsì èdè Faransé
8. Ìròlé ojó Àlámísì/Kíláàsì Botni
9. Òsán ojó Wésìdeè/Kíláàsì Ìwé titè

ISÉ SÍSE 11

Ó kàn é. So fún wa nípa nñkan tí o n̄ se lójoojúmō

ISÉ SÍSE 12

Ó tì. Bí enikejì r̄e léèrè bóyá àwọn èniyàn yií máa n̄ lo sí ibi tí a dárúkò nísàlè yií. Ìdáhùn re gbódò jé "Ó tì".

ÀPEERE: Tóyìn/mósáláásí

- Sé Tóyìn máa n̄ lo sí mósáláásí?
- Ó tì, kì í lo sí mósáláásí.

1. Ògbéni Àtàndá/ilé otí
2. Àiná/ilé ijó
3. Délé àti Dúpé/ilé sinimá
4. Tópé/ilé ikàwé
5. Omidan Omítóyìn/ilé-oúnje
6. Èmi/etí òkun

7. Ìwọ àti Tóóké/orí òkè
8. Èmi àti ìwọ/ilé ìtawé
9. Ìwọ/ojà
10. Àdùké/sóòsì

Ilé, ibí, àti ọdò

1. Ilé, ibí, and ọdò are all used to refer to a place where something happens or where somebody lives.
2. Ibi and ilé are used only to specify the place where certain activities take place. For example:

Mo n̄ l̄ s̄ ílé-isé.   }   *I am going to a place of work.*
 Mo n̄ l̄ s̄ ibi-isé.   }

Adé l̄ s̄ ilé-ijó.   }   *Ade went to a dance hall*
 Adé l̄ s̄ ibi-ijó.   }

The only difference between ilé and ibí is that ilé can also be used to specify somebody's house, whereas it is ungrammatical to use ibí in that situation.

Mo n̄ l̄ s̄ ílé Títí.   *I am going to Titi's house.*
 Olú l̄ s̄ ilé Àdùké.   *Olu went to Aduke's house.*

4. Ọdò is used only for people. Compare the following:

Mo n̄ l̄ s̄ ílé Títí.   }   *I am going to Titi's house.*
 Mo n̄ l̄ s̄ ọdò Títí.   }

☞ 5. Never use ọdò for the scene of some activity and make sure you do not use ibí for a person's house, or where someone is physically located.

6. Ilé can be used for both persons and places of activities.

7. If you are going to a place where someone is physically located, and it is not necessarily his or her house, you can only use ọdò.

Mo n̄ l̄ s̄ ọdò dòkítà.   *I'm going to the doctor.*

Àdùké máa dúró ní ọdò Sèyí.   *Aduke will stay with Seyi.*

ISÉ SÍSE 13

Ibi ijó tàbí ọdò Túnjí? So pé àwọn èniyàn yíí n̄ lo sí ọdò eni tí a dárúkó tàbí ibi tí a dárúkó. Lo ọdò tàbí ibi.

ÀPEERE: Olú/eré

- Olú n̄ lo sí ibi eré.

1. Àiná/Òjó	5. Bíódún/sinimá	9. Bósè/oúnje
2. Àdùké/dókítà	6. Títí/àsè	10. Yòmí/olùkó
3. Omidan Pèlú/ìfoso	7. Túnjí/Kúnlé	11. Olá/ojo-ìbí
4. Sèyí/ìkàwé	8. Délé/màmá Tópé	12. Dúpé/otí

ÀSÀ: Ibùdó Ókò

garage
lorry/car/similarly
station

Ní ìlú Nàijírìyà, àwọn èniyàn māa n̄ lo gáréejù láti wó bóòsì, okò lórì, okò èrò, àti bóòsì kekeré. Bákán náà, ni fún ení tí ó bá fé wó okò ojú-omi àti okò ojú-irin. Wón gbódò lo sí **ibùdó** okò ojú-irin àti ibùdó okò ojú-omi. Àwọn tí wón fé wó okò òfurufú māa lo sí ilé-okò òfurufú.

to wait on street
corners

Sùgbón bí o bá fé wó takisí, o gbódò **dúró sí ègbé** tití láti pe takisí tí ó bá n̄ kojá.

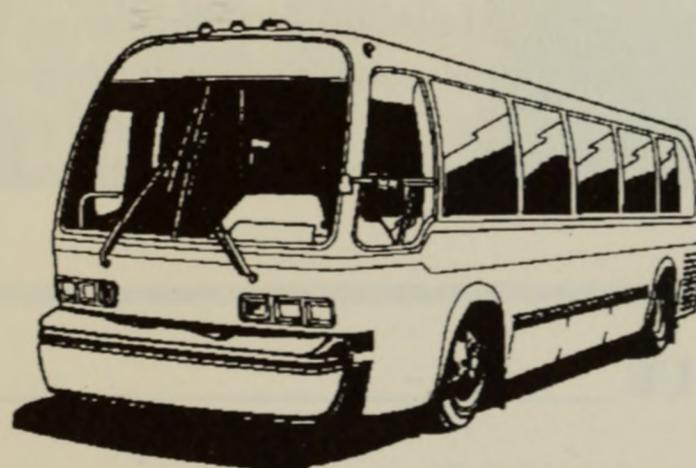
ISÉ SÍSE 14

Níbo ni o māa lo?

ÀPEERE: láti wó bóòsì

- Mo māa lo sí gáréejì.

1. láti wó okò ojú-omi
2. láti wó okò òfurufú
3. láti wó okò ojú-irin
4. láti wó takisí
5. láti wó bóòsì

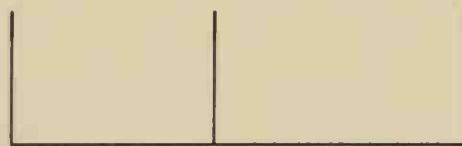

bóòsì

ISÉ SÍSE 15

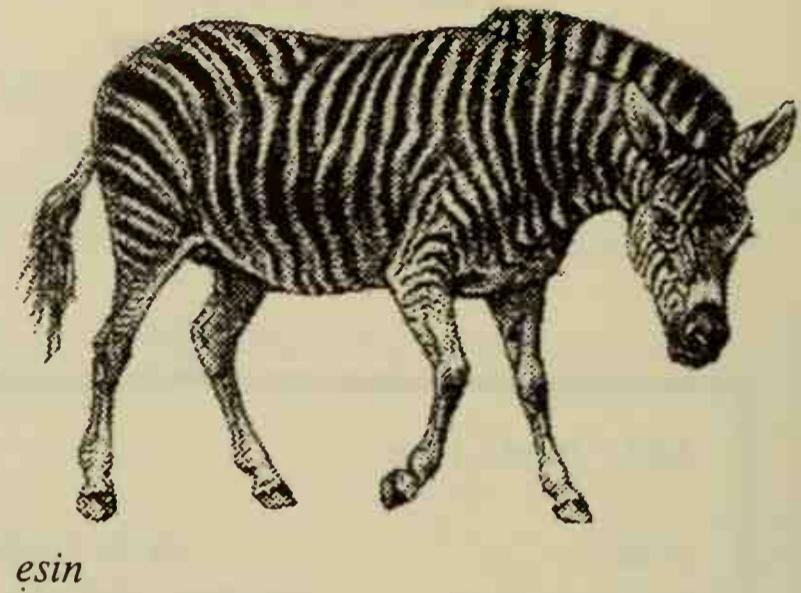
Kí ni o féràn ju? Sọ fún wa bí o ti féràn àwọn nñkan ìrinnà ìsàlè yií tó.

gan an ni   dié   rárá

ÀPEERE: gun alùpùpù
- N kò féràn láti gun alùpùpù rárá.

1. wọ ọkò òfurufú	6. wọ takisí
2. gun kèké	7. gun alùpùpù
3. wọ ọkò ojú-omi	8. rìn
4. wọ bójìsì	9. wọ ọkò ojú-irin
5. wọ bólékájá	10. gun esin

esin

DIALOGUE

Ojó-ìbí Délé

Dúpé: Ojó wo ni ojó ibí re?

Délé: Ojó kokànlá osù kewàá ọdún.

Dúpé: Áà! Ojó kan náà ní ojó ibí iwó àti Kúnlé.

Délé: Ta ni Kúnlé?

Dúpé: Àfésónà mi ni. Kí ni o máa se lójó yií.

Délé: Mo máa wà ní ilé wa nítorí pé àwọn òbí mi máa se àsè fún mi.

Dúpé: Sé ọdoođún ní wón máa ní se àsè fún e?

I will be... Délé: Ó tì. Mo rò pé wón fé se àsè nlá fún mi ní ọdún yií nítorí pé **mo máa pé**
omo ọdún mókànlélógún.

Congratulations! Dúpé: Mo bá e yò. **O kú oríre!**

ÀSÀ: Gbígbé Pèlú Òbí

traditionally/until

Ní ilè Yorùbá, ní ayé àtijó, àwọn ọmobìnrin máa ní gbé pèlú
ebí won tití dí iga tí wón máa se igbeyawó. Kì í se àṣà Yorùbá pé
kí ọmobìnrin tàbí omokùnrin kúrò ní ọdò òbí won nítorí pé wón jé
omo ọdún méjìdínlögún tàbí omo ọdún mókànlélögún. Àwọn
omokùnrin kì í kúrò ní ilé ebí won rárá ní ayé àtijó. Bí wón bá se
igbeyawó, àwọn àti iyawó won máa gbé pèlú ebí omokùnrin. Nítorí
èyí, ni ọpòlopò àwọn okùnrin Yorùbá féràn láti bí omokùnrin, nítorí
pé wón mọ pé bí omokùnrin bá se igbeyawó, o máa mu iyawó wa sí
ilé òbí re. Sùgbón bí ọmobìnrin bá se igbeyawó, ó máa kúrò ní ilé
àwọn ebí re láti lọ gbé pèlú ebí okó re.

For this reason

to bring

Nowadays/whether
high school

to search for
before

to imitate
older people/
for themselves

Sùgbón ní ayé ode òní, ọpòlopò àwọn omo yálà obìnrin tàbí
okùnrin ni won ní kúrò ní ilé ebí won láti lọ sí ilé-èkó
oníwéémewàá tàbí yunifásítì. Léhin tí won bá parí èkó won,
ọpòlopò won máa ní wá isé sí ilú mìíràñ yàtò sí ilú tí àwọn ebí won
ní gbé. Nítorí èyí, ọpòlopò omo ni won ní kúrò níle kí won tó se
igbeyawó ni òde òní.

Ní ayé àtijó, àwọn Yorùbá kì í se ojo-ibí. Pùpò nínú àwọn
Yorùbá ayé àtijó ni won kò mọ ojó ibí won. Sùgbón nísisiyí tí àwọn
Yorùbá ní kó àṣà àwọn Òyinbó, ọpòlopò òbí ni won ní se ojó ibí fún
àwọn omo won. Àwọn àgbàlagbà náà máa ní se ojó ibí fún ara won.

ISÉ SÍSE 16

ÌBÉÈRÈ

1. Kí ni orúkọ àfésónà Dúpé?
2. Níbo ni Délé máa wà ní ojó ibí rẹ?
3. Ojó wo ni ojó ibí Délé?
4. Ta ni o tún ní se ojó ibi re ní ojó yíí yàtò sí Délé?
5. Kí l'ó dé tí àwọn òbí Délé máa se àsè fún un ní ọdún yíí?
6. Osù wo ni a bí Délé?
7. Ojó wo ni a bí Délé?
8. Sé àwọn èniyàn ní se ojó ibí ní ịlú re?
9. Nígbà wo ni àwọn ọmọ lè kúrò ní ilé àwọn òbí won ní ịlú re.

PRONUNCIATION AND TONES

The Consonants b and gb

It is very important to be able to hear the difference between **b** and **gb**. It is equally important to be able to pronounce them. The consonant **b** is similar to the **b** sound in English. The consonant **gb** does not occur in English. See Lesson 4 to learn how it is pronounced. Here are some words with **b** and **gb**. Repeat these words after your instructor.

bàbá	<i>father</i>	gbàgbó	<i>to believe</i>
bó	<i>to fall</i>	gbó	<i>to hear</i>
bá	<i>to meet</i>	gbá	<i>to sweep</i>
abà	<i>a hut</i>	àgbà	<i>elder</i>
baálè	<i>a chief</i>	gbálé	<i>to sweep the ground</i>
báwo?	<i>how?</i>	gbáwo	<i>to carry/take the plate</i>

ISÉ SÍSE 17

TONE EXERCISES

Fi àmì ohùn sí orí àwọn ọrò wònyí. Fétí sí téèpù.

1. ọgbọn	<i>wisdom</i>	6. ọna	<i>way</i>
2. ọgbọn	<i>thirty</i>	7. ọna	<i>embroidery/design</i>
3. odo	<i>mortar</i>	8. ọwo	<i>hand</i>
4. odo	<i>river</i>	9. ọwo	<i>respect</i>
5. odo	<i>zero</i>	10. ọwo	<i>broom</i>

VOCABULARY

NOUNS

- afésónà** fiancé
agboolé neighborhood
alùpùpù motorcycle
bàólójì biology
botni Botany
bóòsì bus
esin horse
gáréejì garage
ibi ijó a dance hall
ibi ìshé a place of work
ilé ijó a dance hall
ilé ìshé a place of work
isé ọnà art work
jógíráfì geography
kéké bicycle
kémísírì chemistry
láràárò every morning
lójoojúmò every day
ní ojú titì on the street
ohun ìrìnnà means of transportation
osù month
osù tí ó kojá last month
odoodún every year
ojó Àlàmísì Thursday
ojó ìbí birthday
ojó Jímò Friday
ojó kan náà the same day
okò òfurufú airplane
okò ojú irin train
okò ojú omi ship
takisí taxi
titì street

VERBS

- gun esin** to ride a horse
gun kéké to ride a bike
gun òkè to climb a mountain
se iwadíí find out/investigate
wò to wear/take (a bus), etc.
wò takisí to take a taxi

OTHERS

- sábà** usually

OBJECTIVES

Topic: Clothing

Function: Describing how people dress and what they wear.

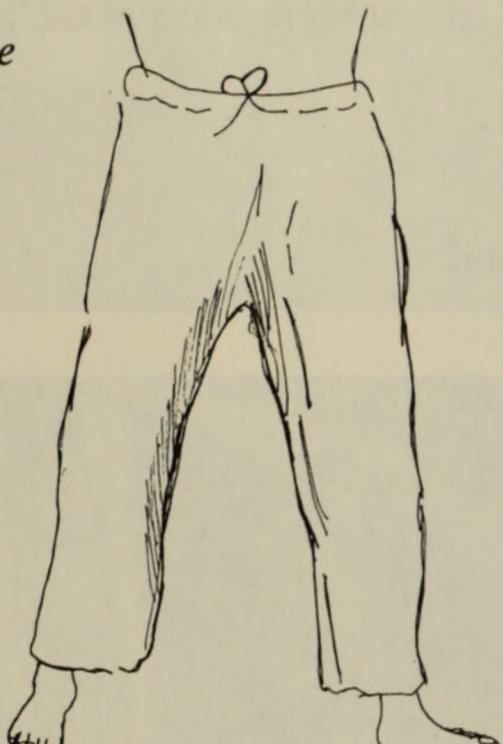
Grammar: Use of **lò** and **fí** different verbs to denote *to put on*,
interrogative adjectives **wo?/irú** — **wo?**

Cultural Information: Formal vs. informal dressing

ASO ÌBÍLÈ YORÙBÁ

Aso Obìnrin

gèlè	<i>head gear</i>
bùbá	<i>loose blouse</i>
író	<i>wrapper</i>
ìboorùn	<i>shawl</i>

sòkòtò

Aso Okùnrin

filà	<i>cap</i>
sòkòtò	<i>loose pants</i>
bùbá	<i>loose long robe</i>
agbádá	<i>flowing robe</i>

ASO ÒYINBÓ

kaba	<i>dress</i>
búláàsì	<i>blouse</i>
àgbékó	<i>slip</i>
súwéta	<i>sweater</i>
síkáàfù	<i>scarf</i>
pátá	<i>panties</i>
kóséètì	<i>bra</i>
ìbòwó	<i>gloves</i>
ìbòsè	<i>socks</i>

ISÉ SÍSE 1

Kí ni yíí? Nàka sí (*point at*) àwòrán kan, kí o sì bèèrè orúkó nñkan tí o nàka sí.

ISÉ SÍSE 2

Kí ni àwọn èniyàn inú àwòrán ìṣàlè yíí wò?

MONOLOGUE

Dúpé n̄ s̄o nípa nn̄kan tí ó wò lo sí sóòsì ni ọdún kérésimesì tí ó kojá

even though

As for me

Ní ọdún kérésimesì tí ó kojá, mo lo sí sóósì pélù àwọn ọré mi. Ní ojó yií, mo pinnu pé aṣo Yorùbá ni mo máa wò bí ó ti lè jé pé gbogbo àwọn ọré mi wọ aṣo òyìnbo bí i kaba, kóòtù, séètì, búláòsì, àti síkéètì. Ní tèmi, mo wọ aṣo òkè. Mo ro ìró, mo wọ bùbá, mo wé gèlè, mo sì fi iboorùn sí èjiká. Aṣo òkè kan náà ni bùbá, ìró, gèlè àti iboorùn mi. Mo tún wọ bátà tí a fi aṣo òkè se, mo sì lo àpò tí a fi aṣo-òkè kan náà se. Inú mi dùn ní ojó yií nítorí pé mo féràn aṣo Yorùbá gan an ni.

ISÉ SÍSE 3

Lóòótó ni tàbí lóòótó kó:

1. Dúpé kò féràn aso Yorùbá rárá.
2. Dúpé wò bátà tí a fi awo se.
3. Àwọn ɔré Dúpé wọ aso Yorùbá rárá.
4. Dúpé wé gèlè dàmáàskì.
5. Dúpé wọ bátà tí a fi aso òkè se.
6. Dúpé kò lo àpò rárá.
7. Bùbá je aso Òyìnbo.
8. Aso Yorùbá ni kaba.

ISÉ SÍSE 4

ÌBÉÈRÈ:

1. Kí ni Dúpé ní se ní ojó tí ó wọ aso-òkè?
2. Irú bátà wo ni Dúpé wò ní ojó yíí?
3. Irú àpò wo ní Dúpé lò?
4. Sé Dúpé wọ kaba?
5. Sé àwọn ɔré Dúpé wọ aso Yorùbá?
6. Léhin ìró, bùbá, gèlè, kí ni Dúpé tún lò ní ojó yíí?
7. Sé Dúpé dé filà?
8. Níbo ni Dúpé lọ ní ojó tí ó wọ aso òkè?
9. Nígbà wo ni Dúpé wọ aso òkè?

GÍRÁMÀ

Interrogative Adjective _____ wo? or Irú _____ wo?

1. **Irú _____ wo** is the equivalent of *what type of _____* in English. It is also possible to use **_____ wo** instead of **irú _____ wo**?

Bátà wo ni o rà?   **Irú bátà wo ni o rà?** } *What type of shoes or which shoes did you buy?*

Ilé wo ni Olú kó?
Irú ọmọ wo ni o fé?

Which house did Olu build?
What type of child do you want?

2. One can use a simple adjective or a relative clause to describe what one wants.

Mo fé ọko gíga.
Mo fé ọko tí ó ga.
Olú fé yàrá titóbi.

I want a tall husband.
I want a husband that is tall.
Olu wants a big room.

ISÉ SÍSE 5

Irú okino wo? Òré re fé nñkan wònyí. Bi í léèrè nípa irú nñkan tí ó fé.

ÀPEERE: bátà

- Irú okino wo ni o fé?
- Mo fé bátà dídú.

1. okino	7. okino	13. bátà
2. aya	8. aago	14. àpò
3. ọkò	9. ohun èlò orin	15. àfésònà
4. kèké	10. òré	16. péènì
5. ilé	11. olùfẹ́	
6. ọkò ojú omi	12. ìwé	

ISÉ SÍSE 6

Irú kámérà wo? O wà ní ojà ní Èkó. Jé kí a sọ pé ìwo ni bàbá olójà. Jé kí òré re se apá eni tí ó fé ra ojà.

ÀPEERE: rédíò (tí àwọn Japanîsì)

- Sé o fé rà rédíò? Irú wo?
- Mo fé ra rédíò tí àwọn Japanîsì.

1. télifísònnù (láti ilú Améríkà)
2. kèké (obìnrin)
3. tábìlì (ńlá)
4. rédíò (kékeré)
5. ìwé (ítàn ilè Yorùbá)
6. télifísònnù (tí a se ní ilú Lóndóònù)
7. kèké (okùnrin)
8. kaba (ilú Òyìnbó)
9. alùpùpù (tí a se ní ilú Nàijíríyà)
10. àpò (tí a fi aso òkè se)

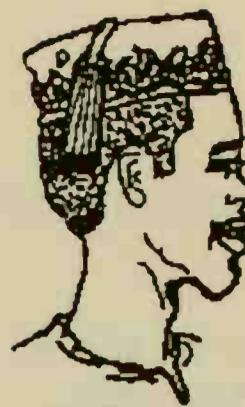
ISÉ SÍSE 7

Kí í se ọkò ilú Améríkà. Sọ fún wa bójá àwọn ọkò yíí jé ọkò ilú Améríkà tàbí wọn kí í se ọkò ilú Améríkà. Sé wón wón (*expensive*), tàbí wọn kò wón?

ÀPEERE: Toyota

- Kí í se ọkò ilú Améríkà.
- Ó wón diè.

1. Cádíláàkì	7. Pijó
2. Rìnóòltì	8. Àjàpá (Volkswagen Beetle)
3. Mésésiisì	9. Nísáàn
4. Hóndà	10. Fóòdù
5. Kontinéntàl	11. Sáàbù
6. Rolls Royce	12. Búwíikì

ISÉ SÍSE 8

Okó tí ó dára ni? Sọ pé o ní àwọn wònyí. Se àpèjúwe won.

ÀPEERE: aso

- Mo ni aso.
- Aso dáradára ni.

1. okó	6. òrè obìnrin	11. alùpùpù
2. ègbón	7. òrè ńkùnrin	12. màmá
3. àbúrò	8. bátà	13. bàbá
4. rédíò	9. filà	14. afésónà
5. télifísònñù	10. kèké	

Fi and lò

1. Both **fi** and **lò** are interpreted as *use* in English. The main difference between the two in Yoruba is that **fi** never functions as the main verb whereas **lò** can be used as the main verb.

- Kí ni o lò?	<i>What did you use?</i>
- Mo lo sibí.	<i>I used a spoon.</i>

Remember that a low toned verb becomes a mid toned verb. Hence **lò** becomes **lo** before the object noun **sibí**.

2. In the above examples, what the spoon is used for is implied. If one is to state what the spoon is used for, the word **láti** must occur after the word for *spoon*.

Mo lò sibí láti jẹ́ ìrèṣì.	<i>I used a spoon to eat rice.</i>
Túndé lo péèní láti kó létà.	<i>Tunde used a pen to write a letter.</i>

3. If one were to replace **lò** with **fi** in the above sentences, one would not need to use **láti**.

Mo fi sibí jẹ́ ìrèṣì.	<i>I used a spoon to eat rice.</i>
Olú fi kùmó lu Adé?	<i>Olu used a club to beat Ade.</i>

4. The above sentences can also be translated as:

I ate rice with a spoon.

or

Tunde wrote a letter with a pen.

ISÉ SÍSE 9

Kí ni wón fi şe? O wà ni ibi tí àwọn èniyàn yígbé lo àwọn nìkan wònyí. So nìkan tí wón lo wón fún.

ÀPEERE: Dúpé/òbe

- Dúpé fi ọbe gé iṣu.

tàbí - Dúpé lò ọbe láti gé iṣu.

1. Túnjí/búlóòkù

2. Tóyìn/omi

3. Délé/síbí

4. Kúnlé/rúlà

5. Òjó/bébà

6. Àiná/iná

7. Bósè/ife

8. Sèyí/òbe

9. Adé/ìbon

10. Ayò/pákó

11. Rèmí/sítóòfù

12. Bíódún/péènì

Verbs denoting dressing

1. **Wò**, *to put on or to wear*, is the most common verb for putting something on, but it is not used in all cases. Here are some examples of when **wò** is used.

Àdùké wò kaba.

Aduke wore a dress.

Olú wò agbádá.

Olu put on a flowing gown.

Bíódún wò sòkòtò.

Bíódún put on pants.

Délé wò pátá.

Dele wore panties.

Mo wò bùbá.

I wore a blouse.

2. There are other verbs that denote *to put on*. These verbs are specifically used with the particular article that is being put on.

Olú dé filà.

Olu put on a cap.

Àdùké wé gèlè.

Aduke puts on a head gear.

Délé ró iró.

Délé tied a wrapper.

Dúpé fi ìboorùn kó èjìká.

Dupe hangs a scarf on her shoulder.

3. **Wé** and **ró** are used only for women's clothing, while **dé** is used for donning a cap. Nowadays, both men and women wear caps or hats.

ISÉ SÍSE 10

Kí ni àwọn èniyàn tí ó wà nínú àwòràñ yíí wò?

ISÉ SÍSE 11

Ó kàn e. Sọ nípa àwò tí o féràn jùlo.

ÀPEERE: Bàtà

- Mo féràn bàtà dudu.

1. séètì	5. búláòsì	9. àpò
2. kaba	6. ibilewó	10. yerí
3. filà	7. sòkòtò	11. ibòsè
4. síkéètì	8. bùbá	12. síkáàfù

ISÉ SÍSE 12

Pèlú kí ni? Kí ni o gbódò wò pèlú àwọn aso yíí?

ÀPEERE: pèlú bùbá

- A gbódò ró ìró pèlú bùbá.

1. pèlú sòkòtò	5. pèlú ìbòsè
2. pèlú àgbékó	6. pèlú ìró
3. pèlú filà	7. pèlú séètì
4. pèlú iboorùn	8. pèlú síngíléètì

ÀSÀ: Aṣo Wíwò

for important occasions

this type of occasion
may not use

without

traditional festivals
dressing/a girl

Fún òde pàtákì, obìnrin Yorùbá gbódò ró ìró, ó gbódò wọ bùbá, ó gbódò wé gèlè, ó sì gbódò fi iboorùn kó èjiká. Bàtà àti àpò tun se pàtákì fún **òde bayíí**. Bi òde yíí kì í bá se òde pàtákì, obìnrin **lè má lo iboorùn**.

Okùnrin gbódò wọ sòkòtò, bùbá, agbádá àti filà bí òde bá jé òde pàtákì, okùnrin lè wọ sòkòtò, bùbá, filà **lái sí** agbádá. Bàtà wíwò náà se pàtákì fún okùnrin. Aṣo tí àwọn èniyàn ní wò lọ sí ibi àsè pàtákì yátò sí aṣo fún **odún ibílè**. Kò sí iyàtò púpò nínú **ìmúra** ọmọdé àti ìmúra àgbàlagbà. Sùgbón bí **omobìnrin** bá kéré púpò, ó lè má lo iboorùn.

ISÉ SÍSE 13

ÌBÉÈRÈ

1. Irú aṣo ibílè wo ni àwọn okùnrin àti obìnrin ní wò ní ìlú okùnrin àti obìnrin ní wò ní ìlú re.
2. Sé iyàtò wà láàárín aṣo ọmọdé àti aṣo àgbàlagbà?
3. Sé aṣo odún ibílè yátò sí aṣo àsè pàtákì?
4. Sé iyàtò wà láàárín aṣo àsè pàtákì àti aṣo àsè tí kì í se pàtákì?

ISÉ SÍSE 14

Irú aṣo wo? So àwò tí o kò féràn rará.

ÀPEERE: kaba

- N kò féràn kaba funfun.

1. bùláòsì	4. sòkòtò	7. ibòsè
2. síkéètì	5. filà	8. bùbá àti ìró
3. àgbékó	6. ibòwó	9. sòkòtò àti bùbá

ISÉ SÍSE 15

Eélòó ni? O wà ni sóòbù télòní Ibàdàn. Bèrè oye tí télò yíí máa gbà fún ríràn aso wònyí. Jé kí a so pé òré re ni télò.

ÀPEERE: kaba/₦30

- eélòó ni e máa n rán kaba.
- Ogbòn Náirà ni.

1. síkéètì/₦20	6. bùbá okùnrin/₦15
2. agbádá àti sòkòtò/₦50	7. séètì/₦35
3. bùbá àti iró/₦40	8. sòkòtò nikan/₦18
4. búláòsì/₦25	9. síkéètì àti búláòsì/₦45
5. àgbékó/₦10	10. filà/₦13

DIALOGUE

Dúpé n lo sí ibi àsè. Rèmí pàdé r è lónà.

to dress Rèmí: Níbo l'ò n lo tí o múra báyì?

Dúpé: Mo n lo sí ibi àsè ojó ibí òré mi, Títí.

Rèmí: Mo féràn ànkárá tí o fi se síkéètì àti búláòsì re.

Dúpé: Èmi náà féràn r è gan an. Bábá mi ni wón ra aso náà nígbà tí wọn lo sí Holland.

Rèmí: Télò wo ni o bá e rán an?

Dúpé: "Túnjí the Taylor" ni. Sóòbù r è wá ní Mókólá ní titi Yunifásítì. Mo tètè n lo.
Mo máa rí e lóla léhìn àsè.

Rèmí: Ó dàbò.

Dúpé: Òo, ó dàbò.

ISÉ SÍSE 16

IBÉÈRÈ

1. Ta ni ó bá Dúpé r à aso ànkárá r è?
2. Ta ni ó bá a rán aso r è?
3. Níbo ni Dúpé n lo nígbà tí Rèmí pàdé r è?
4. Kí ni orúkò télò tí ó rán aso Dúpé?
5. Sé iró àti bùbá ní Dúpé wò nígbà tí Rèmí rí i?
6. Ta ni ó n se àsè ojó ibí tí Dúpé n lo?
7. Níbo ni sóòbù Túnjí wà?

PRONUNCIATION AND TONES

Elision

1. In questions, it is very common for the vowel in **ni** to be deleted when the following word begins with a vowel.

Ní bo ni o n̄ l̄o → **Níbo l̄o n̄ l̄o?**

Kí ni ó n̄ se → **Kí l̄ó n̄ se?**

2. If the vowel after **ni** is either **a**, **e**, **ɛ**, **o**, or **ɔ**, the **n** of **ni** becomes **l** after the deletion of **i**.

Kí ni Ayò n̄ se? → **Kí l̄Ayò n̄ se?**

Níbo ni Olú wà? → **Níbo l̄Olú wà?**

Ta ni e rí lánàá? → **Ta l̄e rí lánàá?**

3. The **n** does not change if the following word begins with **i**.

Níbo ni iłù mi wà? → **Níbo n'ìłù mi wà?**

Kí ni Ìfē rí? → **Kí n'Ìfē rí?**

Fawéèlì /i/ àti /e/

The vowel /i/ in Yoruba is pronounced similarly to the vowel in *beat*, *Pete*, *bead*, etc. in English. It occurs in words such as

igi	<i>stick</i>	irírí	<i>experience</i>
ìrì	<i>dew</i>	jígí	<i>mirror</i>
ibi	<i>evil</i>	ibi tí	<i>where/place that</i>
ìdí	<i>buttocks</i>	gidi	<i>real</i>

The Yoruba /e/ is also similar to the English /e/ as in *bait*, *fate*, *gate*. The only difference is that Yoruba /e/ is not diphthongized. Here are some words in which /e/ occurs.

edé	<i>shrimp</i>	èké	<i>lie (n.)</i>
eré	<i>play</i>	ebè	<i>heaps</i>
ewé	<i>leaf</i>	ègé	<i>a cut</i>
èpè	<i>a curse</i>	èdè	<i>language</i>

ISÉ SÍSE 17

TONE EXERCISES

Listen to the tapes and mark the following words with appropriate tones.

1. ore	<i>friend</i>	6. agbon	<i>basket</i>
2. ore	<i>gift</i>	7. agbon	<i>chin</i>
3. Ore	<i>a Yoruba</i>	8. aja	<i>dog</i>
4. agbon	<i>coconut</i>	9. aja	<i>whirlwind/attic</i>
5. agbon	<i>wasp</i>	10. a ja	<i>we fought</i>

ERÉ

Eye Méta Tolongo Wáyé

"Eye Méta Tolongo Wáyé" is a common Yoruba game for children. As many children as want can participate in this game, but it may be wise to limit the number to twenty.

All the children who want to participate in this game will be in a single line and whoever leads the game will be in front. The **olórí**, *leader*, will start singing this song while the remaining children sing the **ègbè** (*chorus*).

Olórí: Eye méta tolongo wáyé

Ègbè: Tolongo

Olórí: Okan dudu aró   (*dark as black dye*)

Ègbè: Tolongo

Olórí: Okan rere osun   (*red as osun*)

Ègbè: Tolongo

Olórí: Só sò sò firùbalè   (*touch the ground with the tail*)

Ègbè: Só ò!

Olórí: Só sò sò firùbalè

Ègbè: Só ò!

Olórí: Só sò sò firùbalè

Ègbè: Só ò!

At the third **Só sò sò firùbalè** all the children, including the leader, will squat on their toes and fingers. If the leader catches anyone standing up at that time, that person leave the line. The game continues until only one person is left in line with the leader and that person is the winner.

The point of the game is to teach children to pay attention to what they are doing, listen carefully, and follow instructions very well.